

Romana Bešter, Mojca Medvešek
in Janez Pirc

Civilnodružbena in politična participacija priseljencev v Sloveniji¹

Izvleček

Integracija priseljencev v državi priselitve je večplasten, večsmeren in večdimenzionalen proces, ki sega na različna področja družbenega življenja. Eno od njih je civilnodružbena in politična participacija. Aktivnosti na civilnodružbenem in političnem področju omogočajo priseljencem zastopanje njihovih skupinskih interesov, politično in kulturno socializacijo ter povečevanje socialnega in človeškega kapitala. Vse to so pomembni vidiki v procesu integracije, zato je poznavanje in razumevanje položaja priseljskih populacij na omenjenem področju ključnega pomena za načrtovanje ustreznih integracijskih politik. Glavni namen prispevka je predstaviti, v kolikšni meri in na kakšne načine se priseljenci v Sloveniji vključujejo v različne civilnodružbene in politične aktivnosti, ter preveriti, ali se oblike civilnodružbene in politične participacije priseljencev v Sloveniji razlikujejo od oblik participacije večinskega prebivalstva. V prispevku sta najprej opredeljena koncepta obeh vrst participacije, temu pa sledi pregled raziskav o civilnodružbeni in politični participaciji priseljencev. Posebno poglavje je posvečeno analizi pravnega okvira civilnodružbene in politične participacije priseljencev v Sloveniji.

V osrednjem delu prispevka so predstavljeni rezultati analize ankete, ki smo jo izvedli med priseljenci in večinskim prebivalstvom v Sloveniji. Rezultati potrjujejo našo domnevo, da so priseljenci v Sloveniji na splošno manj vključeni v različne civilnodružbene in politične dejavnosti kot večinsko prebivalstvo. Obstajajo pa precejšnje razlike med priseljenci, ki imajo slovensko državljanstvo, in tistimi, ki ga nimajo. V mnogih primerih je participativno

1 Prispevek je rezultat projekta *Integracija priseljencev skozi civilnodružbeno in politično participacijo* (J5-3119) in raziskovalnega programa *Manjšinske in etnične studije ter slovensko narodno vprašanje* (P5-008), ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

vedenje priseljencev s slovenskim državljanstvom veliko bolj podobno participativnemu vedenju večinskega prebivalstva kot pa participativnemu vedenju priseljencev s tujim državljanstvom.

Ključne besede: civilnodružbena participacija, politična participacija, priseljenci, integracija, Slovenija

1 Uvod

Možnost civilnodružbene in politične participacije je nepogrešljiv pogoj demokracije (Van Deth 2014; 2021). V sodobnih družbah se civilnodružbena in politična participacija soočata s številnimi izzivi. Eden od njih je nezainteresiranost ljudi za sodelovanje, kar je med drugim posledica odtujenosti od političnih procesov in zmanjševanja zaupanja v institucije. K omenjenim izzivom prištevamo še digitalno vrzel, ki delu populacije omejuje dostop do informacij in aktivnosti, polarizacijo in konflikte v družbi, ki otežujejo dialog med različnimi skupinami in omejujejo možnosti konstruktivne participacije, represivne politične režime in omejitve svobode izražanja ter kompleksnost in hitrost sprememb v sodobnem svetu, kar vse otežuje učinkovito sodelovanje ljudi pri različnih civilnodružbenih in političnih aktivnostih. Raziskave kažejo, da se svet sooča z upadanjem tradicionalnih oblik civilnodružbene participacije (kot so sindikalni aktivizem, članstvo v cerkvenih in kulturnih organizacijah) in politične participacije (članstvo v političnih strankah, volilna udeležba) (International IDEA 2004; Dalton & van Sickle 2005; Grasso 2014; 2016). Posledica upadanja tradicionalnih oblik politične participacije, zlasti zniževanja volilne udeležbe, je zmanjševanje demokratične legitimnosti izvoljenih organov in političnih odločitev, ki jih le ti sprejemajo. Govorimo lahko o demokratičnem deficitu. Zmanjševanje članstva civilnodružbenih in političnih organizacij pa prispeva tudi k zmanjševanju priložnosti za socialno interakcijo in civilnodružbeno razpravo. Posledično se zmanjšuje socialni kapital ljudi (Putnam 2000; Vogel & Triandafyllidou 2005) in tudi zaupanje javnosti v demokratične institucije, politične stranke in politike. Zmanjševanje vključevanja ljudi v tradicionalne oblike civilnodružbene in politične participacije pa nujno ne pomeni upada splošnega interesa za participacijo. V zadnjih desetletjih so se razvile alternativne oblike civilnodružbene in politične participacije (Norris 2002), kot so sodelovanja v družbenih gibanjih, nevladnih organizacijah in različne oblike prostovoljstva (Jardim & Silva 2018). Na spreminjanje načina sodelovanja ljudi v civilnodružbenih in političnih procesih je vplival tudi razvoj interneta (družbenih omrežij), ki omogoča lažji dostop do informacij ter olajšuje organiziranje in mobilizacijo skupin.

Ob spremembah oblik in stopenj civilnodružbene in politične participacije se na tem področju pojavljajo še izzivi, povezani z migracijami (Vogel & Triandafyllidou 2005). V zadnjem desetletju je delež prebivalcev, ki imajo prvo prebivališče v tujini, narasel v skoraj vseh državah Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) (OECD/EU 2018, 42), tudi v Sloveniji. Zaradi migracij se povečuje število prebivalcev brez polnih političnih pravic, poleg tega je stopnja politične participacije priseljencev običajno nižja v primerjavi z večinskim prebivalstvom, kar še povečuje demokratični deficit (Aleksynska 2008; Morales & Giugni 2011). Participacija priseljencev je v

strokovnih in političnih razpravah (Bloemraad 2006; Fennema & Tillie 1999; Koopmans et al. 2005; Morales & Giugni 2011) postala pomembna tema. Krepijo se mnenja, da priseljenci morajo imeti možnost sodelovanja v političnih zadevah države priselitve. Hkrati pa je še vedno razširjen strah, da bo politično delovanje priseljencev povzročilo različne vrste konfliktov v notranji in zunanji politiki države. Od leta 1990 dalje se na ravni evropskih držav beležijo večji uspehi na področju urejanja politične participacije priseljencev. Edini politični pravici, ki sta skoraj izključno rezervirani le za državljane določene države, ostajata volilna pravica na državni ravni in dostop do nekaterih najvišjih javnih funkcij v državi (Kejžar 2009, 118–120). Leta 2004 je Svet Evropske unije (EU) sprejel skupna osnovna načela imigracijske politike v EU, kjer med drugim izpostavlja, da načelo »participacije priseljencev v demokratičnem procesu in v oblikovanju integracijskih politik ter ukrepov, zlasti na lokalni ravni, podpira njihovo integracijo«. V tem okviru Svet EU državam priporoča, da vključijo priseljence v vse vidike demokratičnega procesa takoj, ko je to mogoče, kajti če neenake oblike članstva in stopnje sodelovanja trajajo dlje, kot je razumno ali potrebno, se lahko razhajanja ali razlike v družbi globoko zakoreninijo (Council of the European Union 2004, 23). V letu 2019 je tretjina držav članic EU promovirala družbeno integracijo z razširjanjem priložnosti za priseljence, da postanejo družbeno-politično aktivni v državi priselitve (European Migration Network 2020). Za podporo participaciji priseljencem v lokalnih demokratičnih strukturah so nekatere države članice EU (Finska, Grčija, Hrvaška in Luksemburg) v letu 2021 posebno pozornost namenile zagotavljanju več informacij in podpore priseljencem pri dostopu do volilnih sistemov ali drugih demokratičnih dejavnosti na lokalni ravni (European Migration Network 2022).

V Sloveniji nimamo veliko podatkov o vključenosti priseljencev v različne civilnodružbene in politične aktivnosti, zato smo želeli z raziskavo *Integracija priseljencev skozi civilnodružbeno in politično participacijo v Sloveniji* ugotoviti, kakšno je stanje na tem področju. V prispevku predstavljamo nekaj preliminarnih ugotovitev omenjene raziskave. Glavni namen prispevka je predstaviti, v kolikšni meri in na kakšne načine se priseljenci v Sloveniji vključujejo v različne civilnodružbene in politične aktivnosti, ter preveriti, ali se oblike civilnodružbene in politične participacije priseljencev v Sloveniji razlikujejo od oblik participacije večinskega prebivalstva.

2 Opredelitev konceptov civilnodružbene in politične participacije

V tem prispevku bomo s konceptom civilnodružbena participacija označevali delovanje, ki je usmerjeno v splošno korist skupnosti in ne zgolj v uresničevanje osebnih interesov. Gre za aktivnosti, kot so pomoč drugim članom skupnosti, delovanje v imenu skupnosti, reševanje skupnostnih problemov kot tudi bolj splošno sodelovanje v življenju skupnosti (Barrett & Zani 2015, 5). Skupnost je v tem primeru lahko lokalna skupnost, kulturna ali etnična skupnost oziroma društvo, sindikat ipd. (prim. Vogel & Triandafyllidou 2005; Ekman & Amnå 2012; Barrett & Zani 2015, 4).

Politična participacija se za razliko od civilnodružbene nanaša na delovanje, ki je usmerjeno v politično skupnost oziroma politične institucije, procese in politično odločanje na različnih ravneh – lokalni, regionalni, nacionalni ali nadnacionalni (Barrett & Zani 2015, 4). Udeležba na volitvah je bila dolgo časa razumljena kot primarni način, s katerim državljani lahko izrazi svojo voljo v političnem sistemu, volilna udeležba pa je bila najpogosteje uporabljeno merilo politične participacije. Verba in soavtorja (1978, 47) so izpostavili, da je udeležba na volitvah res osrednji način politične participacije državljanov, da pa lahko participacija poteka tudi med volitvami, »ko državljani poskušajo vplivati na vladne odločitve v zvezi s specifičnimi problemi, ki jih zadevajo«. Proti koncu 20. stoletja razmišljanja o politični participaciji niso vključevala samo volilnega vedenja državljanov, ampak tudi druge oblike izražanja volje, kot so na primer demonstracije, stavke in alternativne oblike protestnega vedenja prebivalcev (Barnes et al. 1979). Brady (1999, 737) je politično participacijo opredelil kot aktivnosti običajnih državljanov, katerih namen je doseči določene politične rezultate. Verba in soavtorja (1995, 9) so politično participacijo opredelili kot aktivnost, katere namen ali posledica je (posredno ali neposredno) vplivanje na vladne aktivnosti. Teorell in soavtorja (2007) pa opredeljujejo politično participacijo s petimi dimenzijami. Prva dimenzija je udeležba na volitvah. Druga dimenzija govori o vlogi državljanov kot kritičnih potrošnikov in zajema, na primer, aktivnosti, kot so donacije denarja v dobrodelne namene, bojkot ter podpisovanje peticij. Tretja dimenzija je strankarska dejavnost posameznika (članstvo v politični stranki, opravljanje prostovoljnega dela za politično stranko ali denarna donacija stranki). Protestna participacija je četrta dimenzija, ki vključuje dejanja, kot so udeležba na demonstracijah, stavkah in drugih protestnih dejavnostih. Peta dimenzija pa vključuje kontaktiranje organizacij, politikov ali javnih uslužbencev. V primerjavi s tipologijo, ki so jo uporabili Verba in soavtorja (1995), so Teorell in soavtorja (2007) dodali dva kanala političnega izražanja: kritične potrošnike in protestno dejavnost. Vendar pa Ekman in Amnå (2012, 288) opozarjata, da tipologija, ki so jo pripravili Teorell in soavtorja (2007), ne

upoštevata latentnih oblik politične participacije. Izpostavljata, da lahko ljudje v družbi sodelujejo na več načinov, ki niso formalno povezani s politično (parlamentarno) sfero. Te oblike sodelovanja poimenujeta civilna participacija (*civil participation*), ki jo delita na družbeno vpetost (*social involvement*) in državljanski angažma (*civic engagement*). Družbena vpetost na individualni ravni pomeni izkazovanje interesa za politiko in družbo ali dojemanje politike kot pomembne, na kolektivni ravni pa vključenost posameznikov v skupine z družbenim fokusom oziroma identifikacijo z določeno ideologijo, politično stranko. Državljski angažma na individualni ravni vključuje razpravljanje o politiki, spremljanje političnih novic v časopisih, na televiziji ali na svetovnem spletu, pogovore o družbenih vprašanjih, pisanje časopisnim urednikom, na kolektivni ravni pa na primer delo v civilnodružbenih organizacijah ali delovanje v lokalni skupnosti. Ekman in Amnå (2012) latentne oblike politične participacije obravnavata kot »predpolitično« delovanje ali potencialno politične dejavnosti prebivalcev, kar kaže na potencialno pripravljenost prebivalcev za ukrepanje. Te raznolike oblike »predpolitičnega« delovanja velja upoštevati še zlasti pri ugotavljanju oblik politične participacije skupin, kot so priseljenci, mladi itd.

Če povzamemo, politična participacija zajema različne aktivnosti, katerih namen ali učinek je vplivanje na vladne odločitve in upravljanje, bodisi neposredno prek vpliva na oblikovanje ali izvajanje javnih politik bodisi posredno prek izbire posameznikov, ki omenjene politike oblikujejo (Ekman & Amnå 2012).

3 Pregled raziskav o civilnodružbeni in politični participaciji priseljencev

Poznavanje položaja priseljencev na področju civilnodružbene in politične participacije je pomembno za razumevanje procesa njihove integracije. Civilnodružbena oziroma politična participacija omogočata priseljencem zastopanje njihovih skupinskih interesov, politično in kulturno socializacijo ter povečevanje socialnega in človeškega kapitala, kar so vse pomembni vidiki v procesu integracije

Nekatere raziskave ugotavljajo, da so priseljenci v državah priselitve na splošno manj politično oziroma civilnodružbeno aktivni kot večinsko prebivalstvo (npr. Aleksynska 2008; Li & Jones 2020). Dita Vogel (2008a, 20) v zvezi s tem opozarja, da omenjene raziskave morda prikazujejo zgolj parcialno sliko, ko se osredotočajo na podprezentiranost priseljencev v organizacijah, kjer dominirajo pripadniki večinske družbe. Po njenem mnenju do razlike med zaznano aktivnostjo priseljencev in pripadnikov večinske družbe prihaja zato, ker sta civilnodružbena in politična participacija priseljencev manj vidni kot

participacija domačega prebivalstva. To pa je po njenem posledica vključenosti priseljencev v bolj netradicionalne oblike aktivizma ali v različna etnična (priseljenska) združenja, ki nimajo vidnega mesta v javni sferi. Do podobnih ugotovitev je prišla tudi Aleksynska (2008), ki je proučevala civilnodružbeno in politično participacijo na podlagi podatkov iz Evropske družboslovne raziskave. Njena analiza je pokazala, da je med priseljenci civilnodružbeno in politično aktivnih 39 %, med večinskim prebivalstvom pa 50 %. Če civilnodružbene in politične aktivnosti razdelimo v tri kategorije – 1. članstvo, 2. delo (plačano ali prostovoljno) in 3. simbolne aktivnosti (podpisovanje peticij, udeležba na demonstracijah, bojkotiranje določenih izdelkov) – se pokaže, da ima večinsko prebivalstvo večje deleže aktivnih kot priseljenci pri vseh treh kategorijah. Vendar pa so vzorci sodelovanja pri obeh skupinah podobni – tako večinsko prebivalstvo kot priseljenci v največjih deležih sodelujejo v simbolnih aktivnostih, ki zahtevajo manj časa in predanosti kot druge aktivnosti. Temu sledi članstvo v sindikatih in političnih strankah, najmanjši delež znotraj obeh skupin pa opravlja plačano ali neplačano delo za stranke, akcijske skupine in druga združenja (Aleksynska 2008, 64). Med morebitnimi razlogi za manjšo participacijo priseljencev Aleksynska (2008, 64) omenja prezasedenost priseljencev z urejanjem svojega položaja v državi priselitve, iskanjem službe ali učenjem jezika. Poleg tega je participacija priseljencev lahko omejena oziroma determinirana z njihovim pravnim statusom v državi (celoten spekter političnih pravic priseljenci običajno dobijo šele z naturalizacijo), odvisna pa je tudi od institucij države sprejema. Aleksynska (2008) ob tem opozarja, da podrobnejši vpogled v civilnodružbene aktivnosti priseljencev pokaže, da le ti v resnici niso manj aktivni kot večinsko prebivalstvo, temveč so njihove aktivnosti v raziskavah manj zaznane ali pa sodelujejo v drugačnih aktivnostih. Če poleg konvencionalnih aktivnosti, kot so članstvo v političnih strankah in sindikatih, prostovoljno delo ali sodelovanje v simbolnih akcijah, upoštevamo tudi neformalno pomoč in delo v priseljenjskih združenjih, razlike med aktivnostjo priseljencev in večinskega prebivalstva izginejo (Aleksynska 2008, 65–67). Li in Jones (2020) pa na primeru ZDA ugotavljata, da je glavni dejavnik, ki prispeva k vrzeli v politični participaciji med priseljenci in domačim prebivalstvom, dejstvo, da se je več kot 60 % priseljenjskega prebivalstva priselilo v ZDA v odrasli dobi. Glede na njuno analizo podatki kažejo, da je stopnja politične participacije priseljencev, ki se v ZDA priselijo v mladosti, enaka stopnji politične participacije nepriseljenega prebivalstva, pri tistih, ki so se priselili v višji starosti, pa je ta stopnja nižja.

Martiniello (2006, 87) ugotavlja, da postajajo priseljenci in njihovi potomci vedno bolj vključeni v osrednje politične institucije v državah priselitve. Nekatere države so ta proces spodbudile z razširitvijo volilne pravice priseljencev, druge z liberalizacijo zakonov o državljanstvu. Raziskava na Nizozemskem (van Heelsum 2002) je pokazala, da se z razširitvijo volilne pravice

tujcev povečujeta tako pripravljenost priseljencev, da postanejo predstavniki svojih etničnih skupin znotraj posameznih političnih strank, kot tudi interes političnih strank za privabljanje volivcev iz različnih manjšinskih oziroma priseljskih skupin. Kot ugotavljata Pachi in Barrett (2014), se kaže, da prisotnost politikov s priseljskim ozadjem na lokalni ali nacionalni ravni, pa tudi političnih strank, ki podpirajo pravice etničnih manjšin in nedržavljanov ter pomagajo financirati in promovirati kandidate iz vrst etničnih manjšin oziroma s priseljskim ozadjem, pozitivno vpliva na raven participacije nedržavljanov.

Raziskave so potrdile tudi vlogo civilnodružbenih organizacij kot mobilizatorjev politične participacije priseljencev (Leighley 2001; Strömblad & Adam 2010). Civilnodružbena participacija priseljence usposobi z znanjem jezika in poznavanjem političnih institucij, kar olajša njihovo politično participacijo. Raziskave kažejo pozitivno povezavo med politično participacijo oziroma volilno udeležbo in vključenostjo priseljencev v različne organizacije (priseljske ali večinske). Tudi formalni in neformalni svetovalni mehanizmi javne politike, v katere so vključeni priseljenci, so pomemben instrument politične integracije in ustvarjajo zaupanje med javno administracijo in predstavniki priseljskih skupin (Giugni & Grasso 2020).

Sodelovanje priseljencev v večinskih civilnodružbenih organizacijah lahko ponuja priložnosti za medkulturno spoznavanje, izgradnjo medsebojnega spoštovanja in občutka pripadnosti pri priseljenjih, hkrati pa lahko prispeva k preseganju ksenofobije, izključevanja in radikalizma med večinskim prebivalstvom. Pri tem se zastavlja vprašanje, kako upad tradicionalnih oblik civilnodružbene in politične participacije med večinskim prebivalstvom vpliva na participacijo priseljencev. Po eni strani se lahko nezainteresiranost in apatija večinskega prebivalstva prenašata tudi na priseljsko populacijo ter znižujeta interes priseljencev za civilnodružbeno in politično udejstvovanje v širši družbi. Po drugi strani lahko to potiska priseljence v aktivnejšo participacijo znotraj priseljskih organizacij. Združevanje in sodelovanje v različnih priseljskih organizacijah priseljenjem poleg uresničevanja določenih družbeno-političnih ciljev omogoča tudi ohranjanje stika s svojo izvorno kulturo ter sodelovanje pri njenem ohranjanju in predstavljanju večinski družbi.

V teoriji ni enotnih ugotovitev glede tega, kakšni so učinki civilnodružbene in politične participacije priseljencev v strukturah večinske družbe oziroma v posebnih priseljskih strukturah. Raziskave (Portes & Rumbaut 1990; Uslaner & Conley 2003; Schrover & Vermeulen 2005) kažejo, da imata v različnih okoliščinah obe obliki participacije priseljencev (v večinskih in priseljskih organizacijah) lahko različne, tudi nasprotno učinke na integracijo priseljencev v družbi sprejema.

V Sloveniji je področje civilnodružbene in politične participacije priseljencev slabo raziskano. Narejenih je nekaj parcialnih raziskav v povezavi s specifičnimi populacijami ali pa na področju posameznih oblik participacije.

Raziskava, ki smo jo izvedli na Inštitutu za narodnostna vprašanja leta 2003,² je v okviru proučevanja procesa integracije med drugim obravnavala tudi odnos priseljencev in njihovih potomcev do manjšinskih oziroma priseljenjskih društev oziroma njihovo vključenost vanje. Med vsemi anketiranimi jih je 2,3 % navedlo, da so bili aktivni člani manjšinskih oziroma priseljenjskih društev, 1,5 % jih je redno spremljalo delovanje omenjenih društev, 26 % pa občasno. 42,4 % anketiranih je trdilo, da jih delovanje tovrstnih društev ne zanima. Da etnična skupnost, ki ji pripadajo, nima svojega društva, je menilo 16,9 % anketiranih, 11 % pa jih na vprašanje ni odgovorilo. Na podlagi teh odgovorov bi lahko trdili, da je le majhen delež priseljencev aktivno sodeloval v manjšinskih oziroma priseljenjskih društvih oziroma redno spremljal njihovo delovanje. Vendar pa ob upoštevanju števila teh društev, njihove prostorske razporeditve, vsebine programov in finančnih sredstev, s katerimi razpolagajo, dejanski delež priseljencev, ki so v omenjenih društvih sodelovali oziroma so spremljali ali podpirali njihovo delovanje, ni bil tako majhen (Medvešek 2007, 345–346). Nadaljnja analiza odgovorov je še pokazala, da imajo priseljenci do obstoječega delovanja društev nekoliko zadržan odnos, hkrati pa je bilo mogoče razbrati željo in potrebo po ohranjanju izvorne kulture. Izraženi so bili pomisleki o preveliki politični angažiranosti oziroma izrabi društev za politično uveljavljanje posameznikov. Anketiranci so še navajali, da svoje kulturne potrebe zadovoljujejo drugje oziroma na drugačne načine v okviru večinske kulturne ponudbe ali pa kar neposredno v deželi izvora, kar omogoča njena geografska bližina. Poudariti velja, da je bil v času izvajanja te raziskave velik del manjšinskih oziroma priseljenjskih društev praktično na začetku svojega delovanja, saj jih je večina nastala v devetdesetih letih (Medvešek 2007, 369). V okviru raziskave smo obravnavali tudi politično participacijo priseljencev s slovenskim državljanstvom, ki so se priselili z območja nekdanje Jugoslavije, in njihovih potomcev. Pokazalo se je, da je njihova volilna udeležba nižja od splošne udeležbe vseh volilnih upravičencev in da jim je pomembnejša politična participacija na lokalni ravni (Medved 2007). Tudi novejši podatki iz raziskave na ravni EU oziroma OECD (OECD/EU 2018) o samoprijavljeni volilni udeležbi kažejo, da se prebivalci, ki imajo prvo prebivališče v tujini, manj udeležujejo volitev kot prebivalci, rojeni v Sloveniji. V Sloveniji je samoprijavljena volilna udeležba obeh populacij nižja v primerjavi s povprečno samoprijavljeno volilno udeležbo, ki velja za države članice EU in OECD, a je razlika v volilni udeležbi med obema populacijama manjša od povprečne razlike v državah članicah EU in OECD. Kot zanimivost velja omeniti, da v primerjavi s povprečjem držav EU Slovenija beleži

2 Pri projektu *Percepcije slovenske integracijske politike I* (2002–04) je bila izvedena raziskava na vzorcu priseljencev in potomcev priseljencev z območja nekdanje Jugoslavije, ki imajo slovensko državljanstvo (n = 1.163) (glej Komac 2009).

podpovprečno udeležbo na parlamentarnih volitvah med volivci, rojenimi v državah nečlanicah EU, in volivci, rojenimi v Sloveniji, nadpovprečno pa pri volivcih, rojenih v drugih državah članicah EU. V Sloveniji je bila ob zadnjih volitvah največja udeležba prav pri slednji skupini volivcev, medtem ko povprečne vrednosti za EU kažejo, da je bila največja volilna udeležba pri prebivalcih, rojenih v državi poročevalki (Medvešek et al. 2022a).

Za Slovenijo je značilen tudi manj naklonjen odnos večinskega prebivalstva do vključevanja priseljencev v politično odločanje. V raziskavi, izvedeni leta 2020, se je samo 30,4 % anketiranih pripadnikov večinskega prebivalstva strinjalo s trditvijo, da bi morala Slovenija za boljšo integracijo priseljencev spodbujati njihovo vključevanje v politično odločanje (Medvešek et al. 2022b, 153–154).

4 Pravni okvir civilnodružbene in politične participacije priseljencev v Sloveniji

Jasnih razmejitev glede tega, kaj razumemo pod civilnodružbeno in kaj pod politično participacijo, ni. Samo za primer lahko omenimo politične stranke in članstvo (priseljencev) v njih. Ekman in Amnå (2012, 295) jih denimo uvrščata v okvir politične participacije, v skladu z definicijo civilne družbe po kriterijih mednarodne organizacije CIVICUS (Svetovna zveza za državljansko participacijo) pa so politične stranke ena od oblik civilnodružbenih organizacij (Rakar et al. 2011, 17–18). Podobno velja tudi za primer sindikatov, ki jih na primer Ekman in Amnå (2012, 295) uvrščata v okvir politične participacije, medtem ko jih v drugih raziskavah najdemo kot primer civilnodružbene organizacije (Rakar et al. 2011, 17–18).

V evropskem okviru je za področji politične in civilnodružbene participacije priseljencev na lokalni ravni pomemben dokument Sveta Evrope z naslovom Konvencija o udeležbi tujcev v javnem življenju na lokalni ravni. Ta je stopila v veljavo leta 1997, Slovenija jo je podpisala leta 2006, ne pa tudi ratificirala. V uvodu te konvencije piše, da

[d]ržave članice Sveta Evrope, podpisnice te konvencije, /.../ upoštevajo, da je prebivanje tujcev na ozemlju držav zdaj stalna značilnost evropskih družb; upoštevajo, da imajo tuji prebivalci na lokalni ravni v glavnem iste dolžnosti kot državljani; se zavedajo dejavnega sodelovanja tujih prebivalcev v življenju lokalne skupnosti in pri razvoju njene blaginje ter so prepričane, da je treba izboljšati njihovo vključevanje v lokalno skupnost, še zlasti z izboljšanjem možnosti za njihovo sodelovanje pri lokalnih javnih zadevah, /.../ (Konvencija o udeležbi tujcev v javnem življenju na lokalni ravni).

Države podpisnice konvencije se zavezujejo, da bodo tujim prebivalcem pod istimi pogoji kot svojim državljanom zagotovile pravico do ustanavljanja sindikatov in vključevanja vanje ter do oblikovanja lokalnih društev (3. člen). Poleg tega morajo pogodbenice omogočati ustanovitev posvetovalnih teles za zastopanje tujih prebivalcev na lokalni ravni oziroma drugih institucionalnih oblik zastopanja tujih prebivalcev (5. člen) ter pravico voliti in biti voljen na volitvah lokalnih oblasti za tujce, ki že pet let zakonito in stalno prebivajo v državi (6. člen).

Področje politične participacije priseljencev pa zajema tudi Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, ki je stopila v veljavo leta 2009. V tej se dva člena nanašata na politično participacijo državljanov Unije. 39. člen ureja pravico teh posameznikov, da imajo v državi članici EU, v kateri prebivajo, pravico voliti in biti voljen v Evropski parlament, 40. člen pa na enak način ureja pravico voliti in biti voljen na lokalnih volitvah.

Tako lahko trdimo, da so na ravni EU pravice s področja civilnodružbene in politične participacije že postale norma v okviru (politik) integracije priseljencev. Participacija priseljencev je vedno bolj obravnavana kot potreben predpogoj za smiselno oblikovanje in izvajanje politik integracije. Nov Akcijski načrt za integracijo in vključevanje za obdobje 2021–2027, ki ga je leta 2020 objavila Evropska komisija (2020), posebej poziva k povečanju udeležbe priseljencev v vseh fazah procesa integracije.

Na ravni Slovenije osnovne pogoje za civilnodružbeno in politično participacijo ureja Ustava Republike Slovenije. V 39. členu je vsakomur zagotovljena svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja. V 42. členu je zapisana pravica do mirnega zbiranja, javnih zborovanj in svobodnega združevanja. Slednje se med drugim nanaša tako na združevanje v društva kot v politične stranke. 43. člen obravnava volilno pravico, kjer je posebej omenjeno, da zakon lahko določi, v katerih primerih in pod katerimi pogoji imajo volilno pravico tujci. V 44. členu je omenjeno, da imajo le državljani Slovenije pravico, da neposredno ali po izvoljenih predstavnikih sodelujejo pri upravljanju javnih zadev. 45. člen ustave piše, da ima vsak državljan pravico do peticije, medtem ko 76. člen obravnava sindikalno svobodo. Za delovanje priseljencev na različnih področjih, zlasti v okviru društev, je gotovo posebnega pomena tudi 61. člen ustave, v katerem je zapisano, da ima vsakdo pravico, »da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.«

V nadaljevanju predstavljamo pravne podlage za različne oblike organizirane civilnodružbene in politične participacije priseljencev v Sloveniji.

4.1 Pravni okvir za različne oblike civilnodružbene participacije priseljencev

4.1.1 Ustanavljanje društev, vključevanje in delovanje v njih

V Sloveniji je združevanje v društva prostovoljno in vsakdo, se pravi tudi tujec, lahko postane član društva pod pogoji, ki jih določa temeljni akt društva (2. čl. Zakona o društvih, ZDru-1). V skladu s 1. točko 1. člena ZDru-1 je društvo samostojno in nepridobitno združenje, ki ga ustanoviteljice oziroma ustanovitelji ustanovijo zaradi uresničevanja skupnih interesov. Delovanje društev je javno (4. točka 1. čl. ZDru-1). Društvo lahko ustanovijo najmanj tri poslovno sposobne fizične osebe oziroma pravne osebe (8. čl. ZDru-1). Pomembna organizacijska oblika delovanja je tudi zveza društev. Slednje lahko ustanovita najmanj dve društvi (16. čl. ZDru-1).

4.1.2 Ustanavljanje drugih organizacij, vključevanje in delovanje v njih

Tuji državljani, živeči v Sloveniji, lahko poleg društev ustanavljajo in se včlanjujejo tudi v druge vrste organizacij. Ena od oblik organiziranja so zavodi. To so »organizacije, ki se ustanovijo za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture, športa, zdravstva, socialnega varstva /.../, socialnega zavarovanja ali drugih dejavnosti, če cilj opravljanja dejavnosti ni pridobivanje dobička« (1. čl. Zakona o zavodih, ZZ). Glede na 2. člen ZZ »zavode lahko ustanovijo domače in tuje fizične ter pravne osebe, če ni za posamezne dejavnosti ali za posamezne vrste zavodov z zakonom drugače določeno«.

Glede pravice do pridruženja sindikatom pa je ključen 76. člen Ustave Republike Slovenije, ki določa, da je ustanavljanje in delovanje sindikatov ter včlanjevanje vanje svobodno. Sicer sindikalno svobodo urejajo tudi temeljni mednarodni dokumenti o človekovih pravicah, npr. Splošna deklaracija človekovih pravic (čl. 23), Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (čl. 22), Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic (čl. 11) in Listina Evropske unije o temeljnih pravicah (čl. 12).

4.2 Pravni okvir za različne oblike politične participacije priseljencev

4.2.1 Udeležba na volitvah

Volilna pravica za tujce je običajno odvisna od dveh osnovnih kriterijev: od politično-upravne ravni volitev (lokalne ali nacionalne volitve – na lokalni ravni tujci lažje oziroma hitreje dobijo volilno pravico kot na nacionalni ravni) in od dolžine prebivanja tujca v državi (običajno tujci dobijo volilno pravico (na lokalni ravni) po pridobitvi dovoljenja za stalno prebivanje) (Organizace pro pomoc uprchlíkům 2015, 9). Ta osnovna kriterija sta pomembna tudi v primeru tujcev, ki prebivajo v Sloveniji.

Pri volilni pravici na nacionalni ravni je še vedno ključna ločnica ali kriterij za posameznika državljanstvo (Medved 2007, 397), kar je tesno povezano s kriterijem dolžine prebivanja v državi. V Sloveniji je glede na 43. člen ustave volilna pravica splošna in enaka, vsak državljan, ki je dopolnil 18 let, pa ima pravico voliti in biti voljen. V istem členu piše tudi, da »zakon lahko določi, v katerih primerih in pod katerimi pogoji imajo volilno pravico tujci« (Ustava Republike Slovenije).

Volitve na lokalni ravni

Volilno pravico tujcev na lokalni ravni v Sloveniji opredeljuje Zakon o lokalnih volitvah (ZLV), ki ureja volitve v občinske svete, volitve županov in volitve v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti (1. čl. ZLV). Po ZLV obstajajo razlike med pravicami tujcev, ki prihajajo iz drugih držav članic EU, in pravicami ostalih tujcev – iz tretjih držav.

Po obsegu pravic se slovenskim državljanom najbolj približajo državljani drugih držav EU, ki imajo potrdilo o prijavi stalnega prebivanja in prijavljeno stalno prebivališče v Sloveniji oziroma potrdilo o prijavi prebivanja in prijavljeno začasno prebivališče v Sloveniji. Ti tujci imajo pravico voliti in biti voljeni za člane občinskih svetov (5. čl. ZLV) ter za člane svetov krajevnih skupnosti, vaških skupnosti ali delov občine – četrtne skupnosti (109. čl. ZLV). Državljan tretjih držav pa imajo na teh ravneh samo pravico voliti, ne pa tudi biti voljeni, in še to samo tisti, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in prijavljeno stalno prebivališče v Sloveniji, ne pa tisti s prijavljenim začasnim prebivališčem (5. in 109. čl. ZLV).³ Tudi pri volitvah župana obstajajo razlike

3 S tem v zvezi velja omeniti še, da pri delu slovenskega političnega spektra obstaja težnja celo po ukinjanju političnih pravic v Sloveniji živečih tujih državljanov. Ena od strank slovenske vlade oziroma minister za notranje zadeve sta v letu 2021 želela spremeniti Zakon o lokalnih volitvah tako, da bi se odvzelo pravice s področja politične

glede aktivne in pasivne volilne pravice – pravico voliti župana imajo poleg državljanov Slovenije tudi državljani drugih držav EU z zgoraj omenjenim statusom in državljani tretjih držav, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v Sloveniji, medtem ko imajo pravico biti voljeni za župana samo državljani Slovenije (103. čl. ZLV).

Volitve na nacionalni ravni

Na volitvah predsednika republike kot tudi na volitvah v državni zbor in državni svet ima pravico voliti in biti voljen samo državljan Slovenije, ki je na dan glasovanja dopolnil 18 let starosti in mu ni bila odvzeta poslovna sposobnost (2. čl. Zakona o volitvah predsednika republike, ZVPR; 7. čl. Zakona o volitvah v državni zbor, ZVDZ; 2. čl. Zakona o državnem svetu, ZDSve). Delna izjema pri tem je pravica voliti člane državnega sveta. To pravico imajo tudi tujci ob pogojih, ki veljajo za državljane Slovenije, če v Sloveniji opravljajo ustrezno dejavnost oziroma so v delovnem razmerju (2. čl. ZDSve).

Volitve na ravni EU

Pogodba o Evropski uniji, ki je stopila v veljavo leta 1993, je uvedla evropsko državljanstvo – kot dodatek k nacionalnemu, poleg tega pa še pravico vseh državljanov Unije, ki prebivajo v določeni državi članici, niso pa njeni državljani, voliti in biti voljen v Evropski parlament (8. in 8.b čl. Pogodbe o Evropski uniji). Na osnovi tega dokumenta je bila isto leto sprejeta še Direktiva Sveta Evropske Unije (Direktiva Sveta 93/109/ES) o podrobni ureditvi uresničevanja aktivne in pasivne volilne pravice na volitvah v Evropski parlament za državljane Unije, ki prebivajo v državi članici, niso pa njeni državljani.

Tako je Slovenija že v fazi pridruževanja EU leta 2002 sprejela temu prilagojen Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament (ZVPEP). Ta je v 10. členu že takrat – torej dve leti pred vstopom Slovenije v EU – omogočil aktivno in pasivno volilno pravico pri volitvah poslancev v Evropski parlament tudi državljanom druge države članice EU, ki so imeli stalno prebivališče v Sloveniji in so bili vpisani v evidenco volilne pravice.⁴ Za državljana druge države članice EU ostaja že od izvirne različice ZVPEP

participacije (nekaterim) državljanom tretjih držav z dovoljenjem za stalno prebivanje v Sloveniji. Sprva sta želela vsem omenjenim tujcem volilno pravico na lokalni ravni odvzeti, kasneje pa je bil oblikovan predlog, da bi omejitev veljala za tiste državljane iz tretjih držav z dovoljenjem za stalno prebivanje, ki bi se znotraj Slovenije selili leto dni pred volitvami. Kot razlog za ta predlog je notranji minister navajal »zlorabe in preseljevanja tik pred volitvami« (Eržen 2021a; 2021b; 2021c).

4 V skladu s 7. členom Zakona o evidenci volilne pravice se državljani drugih držav članic EU, živeči v Sloveniji, lahko vpišejo v evidenco volilne pravice tako, da vložijo zahtevo na Ministrstvo za notranje zadeve.

bistvena določba tudi ta, da mora, če je na listi kandidatov za poslance, priložiti izjavo o svojem državljanstvu in da ne kandidira na teh volitvah v nobeni drugi državi EU (18. čl. ZVPEP).

Vsebina ZVPEP se glede urejanja volilne pravice za državljane drugih držav članic EU, živečih v Sloveniji, vse do danes ni bistveno spremenila.⁵ Državljanji tretjih držav, ki živijo v Sloveniji, pa nimajo pravice voliti in biti voljeni za poslanca v Evropskem parlamentu.

4.2.2 Glasovanje na referendumih

Referendum je ena od neposrednih oblik sodelovanja občanov pri odločanju v občini (Zakon o lokalni samoupravi, ZLS)⁶ oziroma volivcev o ustavi, zakonu ali drugem pravnem aktu ali o drugem vprašanju, ki je pomembno za družbeno skupnost (Zakon o referendumu in ljudski iniciativi, ZRLI; Portal GOV. SI, Referendum).

V skladu z ZLS imajo na ravni občin pravico glasovanja na referendumu vsi občani – to so osebe s stalnim prebivališčem na območju občine – ki imajo pravico voliti člane občinskega sveta, če zakon ne določa drugače (47.b in 11. čl. ZLS). V praksi to pomeni, da se v skladu s 5. členom ZLV lahko občinskih referendumov poleg državljanov Slovenije udeležujejo tudi državljani drugih članic EU, ki imajo v Sloveniji dovoljenje za stalno prebivanje in prijavljeno stalno prebivališče oziroma potrdilo o prijavi prebivanja in prijavljeno začasno prebivališče. Poleg teh lahko na občinskih referendumih glasujejo tudi tujci iz tretjih držav, ki imajo potrdilo o prijavi stalnega prebivanja in prijavljeno stalno prebivališče v dotični občini. Na občinski ravni se referendum razpiše za ustanovitev nove občine, lahko se opravi naknadni referendum, razpiše pa se lahko še svetovalni referendum ali referendum o drugih vprašanjih (ZLS).

Tujci v Sloveniji nimajo pravice do glasovanja na referendumih na državni ravni – to so: referendum o spremembi ustave, zakonodajni referendum, referendum o mednarodnih povezavah in posvetovalni referendum o vprašanjih iz pristojnosti državnega zbora. V skladu s 35. členom ZRLI imajo pravico do glasovanja na tovrstnih referendumih samo slovenski državljani, ki imajo pravico voliti v državni zbor.

5 Z dopolnitvami in spremembami zakona v letih 2009 (ZVPEP-B) in 2014 (ZVPEP-C) je sicer prišlo do manjših sprememb, med drugim je bila s tem v slovenski pravni red prenesena Direktiva Sveta 93/109/ES (1. čl. ZVPEP-B).

6 Preostali dve obliki sta še zbor občanov in ljudska iniciativa (1. in 44. člen ZLS).

4.2.3 Ustanavljanje političnih strank in vključevanje vanje

V skladu z Zakonom o političnih strankah (ZPolS) lahko stranko ustanovi najmanj 200 polnoletnih državljanek in državljanov Republike Slovenije. Tujec ne more postati član politične stranke, lahko pa postane častni član, če to določa statut stranke. Izjeme so državljani drugih držav članic EU, ki imajo v Sloveniji priznano volilno pravico – torej tisti, ki imajo potrdilo o prijavi stalnega prebivanja in prijavljeno stalno prebivališče v Sloveniji oziroma potrdilo o prijavi prebivanja in prijavljeno začasno prebivališče v Sloveniji (7. čl. ZPolS). Ti lahko postanejo člani političnih strank.

4.2.4 Delovanje v posvetovalnih telesih

V to obliko politične participacije se uvrščajo posvetovalna telesa⁷ na lokalni ali nacionalni ravni, ki vključujejo tudi priseljence kot zastopnike v državi živečih tujcev.

Uredba o integraciji tujcev iz leta 2008 je predvidevala medsebojno sodelovanje pristojnih državnih in drugih organov, organizacij in združenj za hitrejšo vključevanje tujcev v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje v Republiki Sloveniji, pa tudi sodelovanje z mednarodnimi organizacijami, ki se ukvarjajo z vprašanji migracij in integracije. Zaradi tega je Vlada Republike Slovenije oktobra 2008 sprejela sklep o ustanovitvi Sveta za integracijo tujcev, katerega člani so bili predstavniki ministrstev, nevladnih organizacij in združenj občin. Že leta 2012 je vlada Svet za integracijo tujcev ukinila in istega leta (čez tri mesece) imenovala Svet za vključevanje tujcev, v katerem se članstvo organov in organizacij ni bistveno spremenilo. Leta 2015 so bili v Svet za vključevanje tujcev prvič izbrani trije predstavniki priseljencev: eden je predstavljal priseljence z območja držav nekdanje Jugoslavije (brez Hrvaške), eden je predstavljal priseljence z območja držav članic EU in eden priseljence, ki so državljani tretjih držav.⁸ V letu 2022 je bil Svet za vključevanje tujcev z Ministrstva za notranje zadeve prenesen na Urad Vlade Republike Slovenije

7 Posvetovalna telesa predstavljajo povezavo med (lokalno/nacionalno) vlado in priseljenci. Uwe Anderson posvetovalna telesa opiše kot obliko omejenega, a zagotovljene dostopa do političnega procesa. Po njegovem mnenju so posvetovalna telesa podobna volilnim pravicam v smislu, da lahko priseljenci in etnične manjšine izvolijo predstavnike v formalno ustanovljeno telo, ki lahko nato svoja stališča predstavlja in z njimi pritiska na oblikovalce politik. Vendar pa ta telesa niso del običajnega demokratičnega procesa in čeprav imajo nekaj legitimnosti, nimajo moči – le vpliv z argumenti in velikostjo svojih konstitutivnih skupin (Anderson, citirano v Vertovec 1999, 25).

8 Ti posamezniki so bili člani Sveta tudi leta 2019 (Vlada Republike Slovenije 2019), z uradne spletne strani Vlade Republike Slovenije pa od leta 2020 naprej ni razvidno, da bi bili predstavniki priseljencev še naprej člani Sveta (Portal GOV.SI, Svet za vključevanje tujcev).

za oskrbo in integracijo migrantov. Poleg tega je bil v letu 2022 v Svet izbran predstavnik nevladnih organizacij. Iz letnih poročil Sveta za vključevanje tujcev je razvidno, da se je ta zaradi različnih postopkov imenovanja članov velik del časa ukvarjal le sam s sabo (MNZ 2014; MNZ 2016; MNZ 2018; MNZ 2019).

Leta 2011 je bil na podlagi Deklaracije Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji v okviru Ministrstva za kulturo ustanovljen Svet Vlade Republike Slovenije za vprašanja narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji. Gre za svetovalno telo Vlade Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Sloveniji, ki se posveča predvsem uresničevanju pravic na področju kulture, medijev in jezika. Obravnava vprašanja, zahteve in predloge subjektov interesnega organiziranja pripadnikov narodnih skupnosti narodov nekdanje SFRJ v Sloveniji. Poleg tega obravnava in sprejema stališča do predlogov odločitev vlade in ministrstev, ki se nanašajo na tematike omenjenih narodnih skupnosti. Spremlja in ocenjuje pa tudi spoštovanje in uresničevanje pravic pripadnikov omenjenih skupnosti. Svet ima 12 članov: predstavnika Ministrstva za kulturo, predstavnika Ministrstva za vzgojo in izobraževanje, predstavnika Urada Vlade Republike Slovenije za narodnosti, predstavnika Ministrstva za notranje zadeve, predstavnika Ministrstva za zunanje in evropske zadeve, predstavnika Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter po enega predstavnika albanske, bošnjaške, črnogorske, hrvaške, makedonske in srbske narodne skupnosti v Sloveniji (Portal GOV.SI, Svet Vlade).

Na lokalni ravni pa v Sloveniji (še) nimamo posvetovalnih teles, ki bi se znotraj občin ukvarjala s tematikami, ki zadevajo priseljence, in bi tudi vključevala priseljence.

Kot je razvidno iz zapisanega, imajo tujci v Sloveniji določene politične pravice in svoboščine in so jim (glede na njihov status prebivanja) omogočene različne oblike civilnodružbene in politične participacije. V nadaljevanju prispevka si bomo skozi predstavitev rezultatov naše raziskave ogledali, v kolikšni meri tujci uveljavljajo te pravice v praksi in sodelujejo v civilnodružbenih in političnih aktivnostih.

5 Metodologija

Podatke o oblikah civilnodružbene in politične participacije med priseljenci smo pridobili z uporabo kvantitativne metode, natančnejše ankete, ki smo jo izvedli med prebivalci Slovenije. Izbor oseb, ki so bile vključene v vzorec, je bil izveden na podlagi Centralnega registra prebivalcev Slovenije kot izhodiščnega vzorčnega seznama. V vzorec so bili izbrani prebivalci Slovenije, stari 18

let ali več. Uporabljeno je bilo naključno sistematično vzorčenje. Na podlagi vzorčnega načrta je bila določena velikost vzorca $n = 2.500$ oseb.

Ker je populacija priseljencev tudi v anketah, izvedenih na reprezentativnem vzorcu prebivalcev Slovenije, običajno podreprezentirana, smo z namenom pridobiti odgovore večjega števila priseljencev izvedli še dodatno ciljno vzorčenje. Iz dopolnilnega vzorca (velikosti $n = 7.000$), ki je bil ravno tako izveden na podlagi Centralnega registra prebivalcev Slovenije kot izhodiščnega vzorčnega seznama in je vključeval polnoletne prebivalce Slovenije, smo z onomastičnim pristopom izluščili manjši vzorec ($n = 1.682$) prebivalcev, za katere smo na podlagi imen ali priimkov predvidevali, da bi lahko bili priseljenci. Pri identifikaciji posameznikov, za katere smo predvidevali, da niso rojeni v Sloveniji, smo si pomagali z imeniki imen, ki so pogosta v državah, iz katerih v največjih deležih prihajajo priseljenci v Slovenijo.

Imena in priimki so v določeni meri označevalci geografskega oziroma kulturnega izvora in zaradi tega se jih lahko uporabi za identifikacijo članov določene populacije v študijah o migracijah (Reichel & Morales 2017; Mazières & Roth 2018; Prandner & Weichbold 2019), zlasti v primerih, ko obstoječi registrski podatki o prebivalstvu raziskovalcem niso dostopni.⁹ Še vedno pa ni enotnega mnenja, ali onomastični pristop omogoča ustvarjanje reprezentativnih anketnih vzorcev za specifične populacije, kot so priseljenci (Font & Méndes 2013). Glavna pomanjkljivost je v tem, da so imena in priimki le z določeno verjetnostjo vezani na konkretne etnične oziroma priseljske skupine (Mazières & Roth 2018). V primeru zlasti južnoslovanskih jezikov (hrvaščine, srbsčine, bosanščine in črnogorščine) je težko jasno opredeliti imena in priimke, ki pripadajo določeni etnični ali priseljski skupini. Poleg tega je treba tudi upoštevati, da se pri vzorčenju po priimku lahko spregleda nekatere člane ciljne skupine – na primer poročene ženske, ki so prevzele priimke mož. Pri vzorčenju po osebnem imenu pa se lahko zgodi, da se konkretno ime uporablja tudi zunaj določene skupnosti (Mazières & Roth 2018).

Anketiranje smo izvedli z združitvijo dveh pristopov: poštno anketo in spletno anketo. Anketa, ki je bila osredotočena na zajem večinskega

9 Slovenska zakonodaja tudi v raziskovalne namene ne dovoljuje oblikovanja statističnega vzorca prebivalcev Slovenije na podlagi kriterijev, potrebnih za identifikacijo priseljencev, kot sta na primer država rojstva ali državljanstvo, ne glede na to, da seveda obstaja centralni register prebivalcev, ki vsebuje vse potrebne podatke. Zakon o državni statistiki (ZDSt) v 41. členu namreč določa: »Za namene anketiranja sme Urad [Statistični urad Republike Slovenije] posredovati registriranim znanstvenoraziskovalnim organizacijam in registriranim raziskovalcem posameznikom samo naslednje osebne podatke: ime in priimek posameznika, njegovo prebivališče, leto rojstva, spol in poklic.« Argument Statističnega urada Republike Slovenije, ki je pooblaščen izvajalec dejavnosti državne statistike, zakaj nam vzorca prebivalcev Slovenije glede na državo rojstva (oziroma prvo prebivališče) ne more pripraviti, je ta, da bi v tem primeru neposredno posredovali več podatkov, kot jih dovoljuje 41. člen ZDSt.

prebivalstva, se je začela oktobra 2022. V novembru 2022 smo začeli še drugo anketo, ki je bila namenjena predvsem zajemu priseljske populacije. Skupno smo izvajali anketiranje od oktobra 2022 do januarja 2023, prejeli pa smo 1.303 veljavne ankete.

Tabela 1: Primerjava spolne, starostne in izobrazbene strukture populacije anketiranih v raziskavi o participaciji priseljencev s statističnimi podatki Eurostata o spolni, starostni in izobrazbeni strukturi prebivalstva Slovenije, starejšega od 18 let

	Raziskava o participaciji – anketiranci, rojeni v Sloveniji, 2022/2023		Raziskava o participaciji – anketiranci, rojeni v tujini, 2022/2023		Eurostat – prebivalci, rojeni v Sloveniji, 2021		Eurostat – prebivalci, rojeni v tujini, 2021	
	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%
Spol								
Moški	399	40,9	156	47,7	706.117	48,3	161.132	59,0
Ženske	577	59,1	171	52,3	755.694	51,7	111.824	41,0
Skupaj	976	100	327	100	1.461.811	100	272.956	100
Starost								
Od 18 do 30 let	165	16,9	57	17,4	235.382	16,1	43.334	15,9
Od 31 do 45 let	255	26,1	97	29,7	376.664	25,7	75.799	27,8
Od 46 do 60 let	293	30,1	88	26,9	375.894	25,7	76.834	28,1
61 let in več	263	27,0	85	26,0	473.871	32,4	76.989	28,2
Skupaj	976	100	327	100	1.461.811	100	272.956	100
Izobrazba								
Nizka izobrazba (nedokončana in dokončana OŠ)	65	6,7	39	11,9		10,8		21,9
Srednja izobrazba (poklicna šola, 4-letna srednja šola, gimnazija)	490	50,2	181	55,4		53,2		57,9
Visoka izobrazba (višja šola, visoka šola, magisterij in doktorat)	398	40,8	99	30,3		36,1		20,2
Brez odgovora	23	2,4	8	2,4		/	/	
Skupaj	976	100	327	100		100		100
Državljanstvo								
Slovensko	947	97,0	154	47,1				
Tuje državljanstvo	5	0,5	156	47,7				
Brez odgovora	24	2,5	17	5,2				
Skupaj	976	100	327	100				

Vir: Eurostat 2023a; 2023b; Medvešek et al. (2023).

Primerjava spolne, starostne in izobrazbene strukture populacije anketiranih priseljencev in prebivalcev Slovenije, rojenih v Sloveniji, s spolno, starostno in izobrazbeno strukturo teh dveh populacij v celotnem prebivalstvu Slovenije (glede na statistične podatke Eurostata) kaže, da med njimi obstajajo manjše razlike. Te razlike zaradi majhnega vzorca, zlasti pri populaciji priseljencev ($n = 327$), niso zanemarljive, zato vzorca priseljencev ne moremo opredeliti kot reprezentativnega za celotno priseljsko populacijo v Sloveniji. Kot je razvidno iz tabele 1, je anketo izpolnil nadpovprečno velik delež priseljenega prebivalstva z visoko izobrazbo ter hkrati precej podpovprečen delež priseljenega prebivalstva z nizko izobrazbo, poleg tega pa tudi nadpovprečen delež žensk.

Kot že omenjeno v uvodu, je cilj naše raziskave ugotoviti, v kolikšni meri in na kakšne načine se priseljenci v Sloveniji vključujejo v različne civilnodružbene in politične aktivnosti, ter preveriti, ali se oblike civilnodružbene in politične participacije priseljencev v Sloveniji razlikujejo od oblik participacije večinskega prebivalstva. Pri tem nas bo zanimalo zlasti: ali so priseljenci v Sloveniji manj civilnodružbeno in politično aktivni kot večinsko prebivalstvo; ali so prevladujoče oblike civilnodružbene in politične participacije pri priseljenih drugačne kot pri večinskem prebivalstvu; ali priseljenci v večjem deležu participirajo v priseljskih organizacijah kot v organizacijah večinske družbe; ali so priseljenci, ki že imajo slovensko državljanstvo, bolj civilnodružbeno in politično aktivni kot priseljenci brez slovenskega državljanstva.

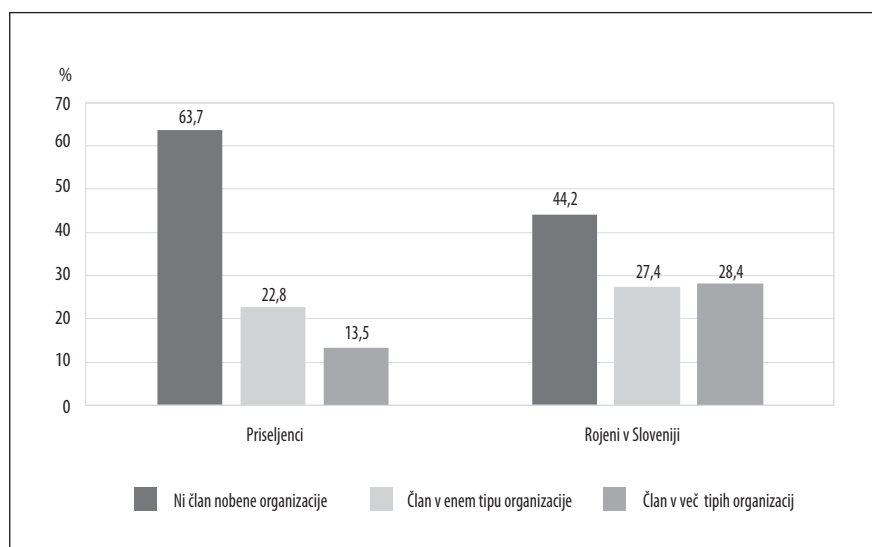
Kot večinsko prebivalstvo v tem prispevku obravnavamo prebivalce Slovenije, ki so bili rojeni v Sloveniji, kot priseljence pa prebivalce Slovenije, ki so bili rojeni izven Slovenije, ne glede na to, ali imajo državljanstvo države EU, državljanstvo države nečlanice EU ali slovensko državljanstvo.

6 Primerjava oblik civilnodružbene in politične participacije priseljencev in večinskega prebivalstva

Izhajajoč iz rezultatov nekaterih preteklih raziskav, ki smo jih omenili v začetku prispevka, smo predvidevali, da so v Sloveniji priseljenci manj civilnodružbeno in politično aktivni kot večinsko prebivalstvo. Da bi to preverili, smo najprej primerjali vključenost (članstvo) in sodelovanje priseljencev in večinskega prebivalstva v različnih civilnodružbenih organizacijah. Anketirance smo vprašali, ali so člani oziroma ali sodelujejo v posameznih civilnodružbenih organizacijah, kot so: sindikati, poklicna ali profesionalna združenja, dobrodelnne in humanitarne organizacije, organizacije za varovanje okolja in zaščito pravic živali, mirovniške organizacije, športno-rekreacijske organizacije, organizacije na področju izobraževanja, umetnosti, glasbe in kulture, gasilska in druga lokalna društva, organizacije, povezane z verskim

prepričanjem, in druge organizacije. Možni odgovori na vprašanja so bili: 1 – sem član, aktivno sodelujem, 2 – sem član, vendar ne sodelujem aktivno, 3 – nisem član, vendar sodelujem, 4 – nisem član in ne sodelujem (Medvešek et al. 2022). Za primerjavo članstva v civilnodružbenih organizacijah med anketiranci smo pripravili indeks *članstvo*¹⁰ z vrednostmi: 0 – ni član nobene organizacije, 1 – član v enem tipu organizacije in 2 – član v več tipih organizacij.

Graf 1: Članstvo anketiranih v civilnodružbenih organizacijah glede na to, ali so v Slovenijo priseljeni ali so v Sloveniji rojeni, 2022/2023, (n = 1.298)

Vir: Medvešek et al. (2023).

Pokazala se je statistično značilna povezava med statusom priseljenosti (priseljen v Slovenijo vs. rojen v Sloveniji) in članstvom v civilnodružbenih organizacijah ($\chi^2(2) = 42,625, p < ,001$). Anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili, v precej večjem deležu niso člani nobene organizacije kot anketiranci,

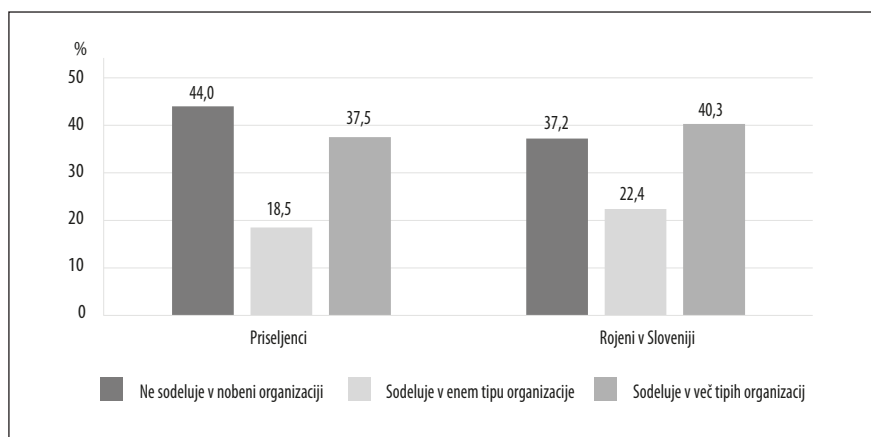
10 Za pripravo indeksa *članstvo* smo obstoječo lestvico možnih odgovorov na vprašanja o članstvu oziroma sodelovanju v posameznih civilnodružbenih organizacijah rekodirali tako, da smo združili odgovora 1 – sem član, aktivno sodelujem in 2 – sem član, vendar ne sodelujem aktivno in jima dodelili vrednost 1 ter odgovora 3 – nisem član, vendar sodelujem in 4 – nisem član in ne sodelujem in jima dodelili vrednost 0. Indeks *članstvo* kategorizira udeležbo posameznika v organizacijah na treh ravneh: 0 – ni član nobene organizacije (to pomeni, da je anketiranec na vsa omenjena vprašanja odgovoril, da ni član nobene organizacije), 1 – član v enem tipu organizacije (to pomeni, da je anketiranec pri enem od vprašanj odgovoril, da je član organizacije), ali 2 – član v več tipih organizacij (to pomeni, da je anketiranec na več kot eno vprašanje odgovoril, da je član organizacije).

rojeni v Sloveniji, in so v manjših deležih člani ene ali več civilnodružbenih organizacij, kot to velja za anketirance, rojene v Sloveniji.

Ker pa samo članstvo v določeni organizaciji ne pove dosti o tem, kako aktiven je posamezen član (precejšen delež anketirancev je odgovoril, da so člani različnih organizacij, vendar v njih aktivno ne sodelujejo), po drugi strani pa v aktivnostih različnih organizacijah sodelujejo tudi osebe, ki formalno niso člani teh organizacij, smo želeli preveriti še, ali in kako je aktivno sodelovanje v civilnodružbenih organizacijah povezano s statusom priseljenosti.

Za primerjavo sodelovanja v civilnodružbenih organizacijah med anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili, in anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili, smo pripravili indeks *sodelovanje*¹¹ z vrednostmi: 0 – ne sodeluje v nobeni organizaciji, 1 – sodeluje v enem tipu organizacije in 2 – sodeluje v več tipih organizacij.

Graf 2: Sodelovanje anketiranih v civilnodružbenih organizacijah glede na to, ali so v Slovenijo priseljeni ali so v Sloveniji rojeni, 2022/2023, (n = 1.298)

Vir: Medvešek et al. (2023).

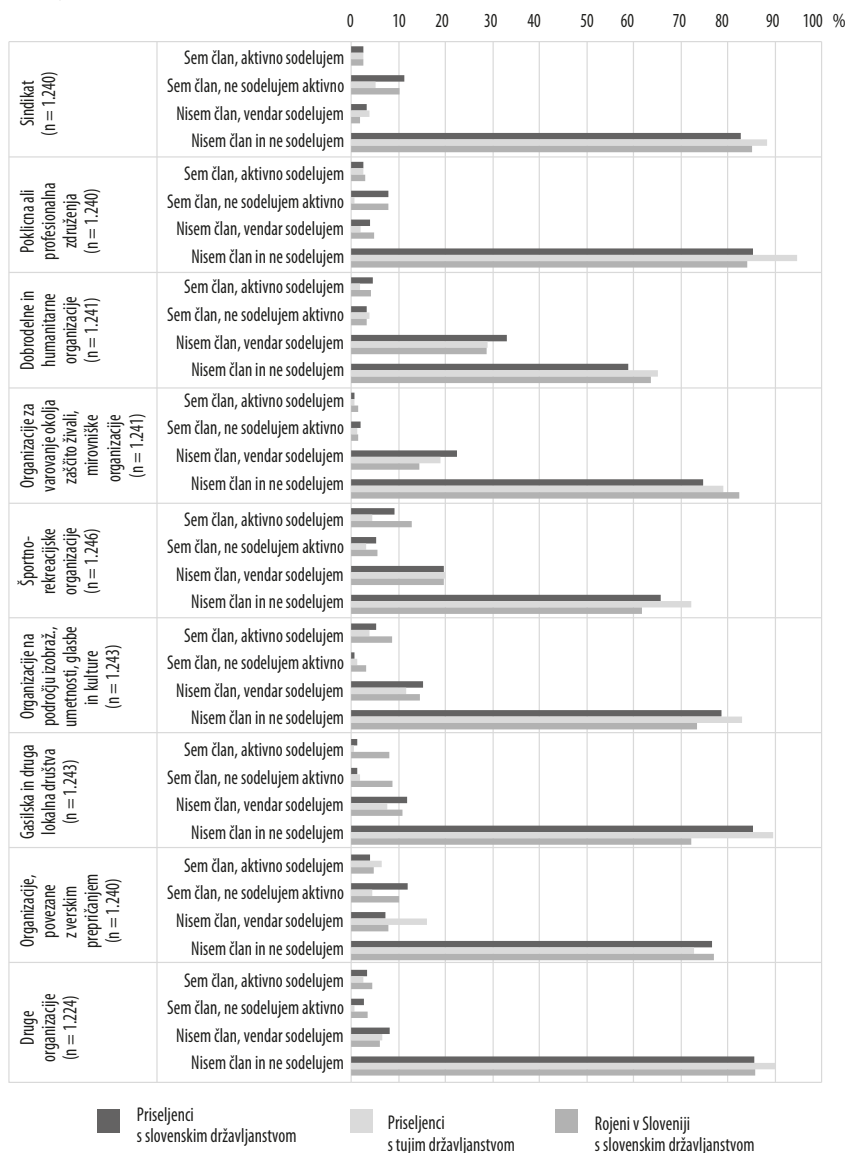
11 Za pripravo indeksa *sodelovanje* smo obstoječo lestvico možnih odgovorov vprašani o članstvu oziroma sodelovanju v posameznih civilnodružbenih organizacijah rekonstruirali tako, da smo združili odgovora 1 – sem član, aktivno sodelujem in 3 – nisem član, vendar sodelujem in jima dodelili vrednost 1 ter odgovora 2 – sem član, vendar ne sodelujem aktivno in 4 – nisem član in ne sodelujem in jima dodelili vrednost 0. Indeks *sodelovanje* kategorizira udeležbo posameznika v organizacijah na treh ravneh: 0 – ne sodeluje v nobeni organizaciji (to pomeni, da je anketiranec na vsa vprašanja odgovoril, da ne sodeluje v organizaciji), 1 – sodeluje v enem tipu organizacije (to pomeni, da je anketiranec na eno od vprašanj odgovoril, da sodeluje v organizaciji), ali 2 – sodeluje v več tipih organizacij (to pomeni, da je anketiranec na več kot eno od vprašanj odgovoril, da sodeluje v organizaciji).

Podatki kažejo, da je v primerjavi z anketiranci, rojenimi v Sloveniji, med anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili, večji delež takih, ki ne sodelujejo v nobeni organizaciji. Hkrati je delež priseljencev, ki sodelujejo v enem tipu civilnodružbenih organizacij, v primerjavi z anketiranci, rojenimi v Sloveniji, manjši. Podobno razmerje med priseljenci in večinskim prebivalstvom velja tudi pri deležu sodelujočih v več tipih civilnodružbenih organizacij. Na prvi pogled bi torej lahko sklepali, da priseljenci nekoliko manj sodelujejo v različnih civilnodružbenih organizacijah kot večinsko prebivalstvo, vendar pa se kaže, da povezava med statusom priseljenosti (priseljen v Slovenijo vs. rojen v Sloveniji) in sodelovanjem v civilnodružbenih organizacijah ni statistično značilna ($\chi^2(2) = 5,160, p = ,076$).

Ob tem se postavi vprašanje, ali slovensko državljanstvo vpliva na članstvo oziroma sodelovanje priseljencev v različnih organizacijah. Državljanstvo ni pogoj za vključevanje v civilnodružbene organizacije, lahko pa predvidevamo, da priseljenci, ki imajo slovensko državljanstvo in predvidoma že dlje časa prebivajo v Sloveniji, bolje obvladajo slovenski jezik, imajo bolj razvite socialne mreže in bolje poznajo slovensko okolje ter delovanje slovenske družbe in političnega sistema, zaradi česar lažje in pogosteje sodelujejo v različnih organizacijah.

Analiza je pokazala, da se kažejo statistično značilne povezave med spremenljivko, ki združuje status priseljenosti (priseljen v Slovenijo vs. rojen v Sloveniji) in državljanstvo osebe (slovensko vs. tuje), ter vključenostjo v: poklicna ali profesionalna združenja ($\chi^2(6) = 14,563, p = ,024$), športno-rekreacijske organizacije ($\chi^2(6) = 12,818, p = ,046$), gasilska in druga lokalna društva ($\chi^2(6) = 44,068, p < ,001$) in organizacije, povezane z verskim prepričanjem ($\chi^2(6) = 17,224, p = ,008$). Vendar pa je moč teh povezav šibka (kontingenčni koeficient je manjši od 0,3). Anketiranci, rojeni v Sloveniji, so v primerjavi s priseljenci v večjih deležih člani (odgovori: sem član, aktivno sodelujem in sem član, ne sodelujem aktivno) in v večjih deležih sodelujejo (odgovori: sem član, aktivno sodelujem in nisem član, vendar sodelujem) v poklicnih ali profesionalnih združenjih, v športno-rekreacijskih organizacijah ter v gasilskih in drugih lokalnih društvih. Priseljenci s slovenskim državljanstvom so v večjem deležu kot ostali dve skupini vključeni v sindikalne aktivnosti ter aktivnosti dobrodelnih in humanitarnih organizacij. Nekoliko drugačna povezava pa se je pokazala pri članstvu oziroma sodelovanju v organizacijah, povezanih z verskim prepričanjem. Anketiranci, rojeni v Sloveniji, in priseljenci s slovenskim državljanstvom so v približno enakih deležih člani organizacij, povezanih z verskim prepričanjem, medtem ko so priseljenci s tujim državljanstvom v manjšem deležu člani teh organizacij. Hkrati pa priseljenci s tujim državljanstvom, kljub temu da formalno niso člani, v veliko večjem deležu sodelujejo v organizacijah, povezanih z verskim prepričanjem, kot anketiranci, rojeni v Sloveniji, in priseljenci s slovenskim državljanstvom.

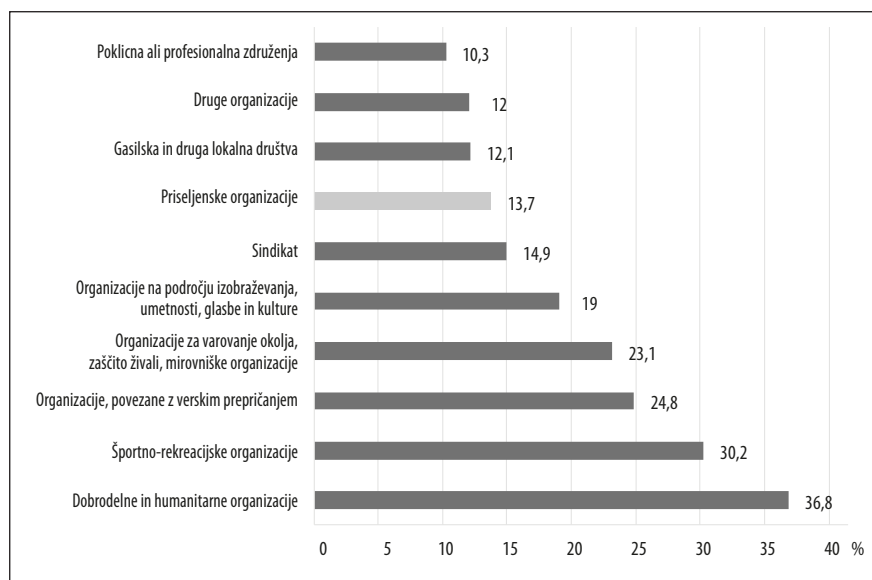
Graf 3: Aktivnost anketiranih v različnih civilnodružbenih organizacijah glede na to, ali so priseljeni v Slovenijo ali so v Sloveniji rojeni, in glede na državljanstvo, 2022/2023

Vir: Medvešek et al. (2023).

Pomemben pokazatelj civilnodružbene in politične participacije priseljencev pa ni samo njihova vključenost v večinske organizacije, ampak tudi njihova vključenost v priseljske organizacije.¹² Organizacije priseljencev so lahko velike, dobro uveljavljene, z bogato tradicijo delovanja, lahko pa so majhne, z nestabilnim delovanjem, ustanovljene pred kratkim. V obeh primerih so pomembne za razumevanje procesov priseljavanja in integracije, saj je obseg, v katerem se priseljenci združujejo v lastne organizacije, tudi merilo kolektivnega izražanja identitete (Schrover & Vermeulen 2005). Raziskovalci ugotavljajo, da imajo lahko priseljske organizacije relevantno vlogo pri zadovoljevanju identitetnih potreb priseljske skupnosti (ohranjanje in razvoj jezika ter kulture) in tudi pri uresničevanju različnih oblik participacije ter integracije priseljencev v družbo priselitve (Schrover & Vermeulen 2005; Sardinha 2009). Predstavljajo prostor, ki omogoča druženje, izobraževanje, informiranje, razvoj solidarnosti in posredovanje med družbo izvora in družbo priselitve, pa tudi okolje za reinterpretacijo in izražanje tradicij in kulture priseljske skupnosti.

Graf 4: Sodelovanje oziroma članstvo anketiranih priseljencev v različnih civilnodružbenih organizacijah, 2022/2023

Vir: Medvešek et al. (2023).

12 V tem prispevku kot priseljske organizacije (v slovenskem kontekstu) razumemo tiste organizacije, ki jih ustanovijo posamezniki, ki se opredeljujejo kot pripadniki etničnih skupnosti, različnih od večinske (slovenske) oziroma od tradicionalnih manjšinskih skupnosti, omenjenih v slovenski ustavi. Njihovo članstvo je lahko sestavljeno

V raziskavi smo anketirane priseljence povprašali o njihovi aktivnosti v priseljenjskih društvih. Med 315 anketiranimi priseljenci, ki so odgovorili na ta vprašanja, jih 67,9 % ni bilo seznanjenih z delovanjem društev, ki jih organizirajo priseljenjske skupine, 18,4 % jih je navedlo, da niso vključeni v tovrstna društva oziroma da etnična skupina, ki ji pripadajo, v Sloveniji nima svojega društva, 13,7 % anketiranih priseljencev pa je bilo včlanjenih v priseljenjska društva ali pa so v njih sodelovali. Vključevanje in sodelovanje priseljencev v priseljenjskih društvih sproža različne pomisleke z vidika vpliva na integracijo priseljencev v državi priselitve. Nekateri menijo, da združevanje priseljencev v lastna društva zavira integracijo, drugi pa delovanje priseljencev v priseljenjskih društvih vidijo kot prehodno fazo na poti k širši družbeni in politični participaciji. Slednjemu pritrjujejo rezultati raziskave POLITIS (Vogel 2008b), kjer se je pokazalo, da priseljenci, ki so aktivni v t. i. mainstream političnih strankah, praviloma hkrati sodelujejo tudi v različnih priseljenjskih društvih ali aktivnostih, ki so povezane s priseljenci, z izboljševanjem njihovega položaja, ohranjanja kultur ipd. (Cyrus 2008, 133). Glede zaporedja vključevanja priseljencev v priseljenjske in večinske strukture (društva, politične stranke ali druge oblike civilnodružbenega delovanja) so se približno v dveh tretjinah primerov potrdila konvencionalna pričakovanja, da priseljenci pričnejo svoje aktivistično delovanje v priseljenjskih strukturah in šele nato preidejo k participaciji v strukturah večinske družbe, v tretjini primerov pa je bilo to zaporedje obrnjeno (Cyrus 2008, 143–144). Sodelovanje v priseljenjskih društvih torej lahko spodbudi priseljence tudi k širši politični participaciji, kar pa je seveda odvisno tudi od številnih drugih dejavnikov.

Eden od glavnih dejavnikov, ki vplivajo na politično participacijo in je na nek način osnova za to, da se posameznik odloči za sodelovanje v političnem življenju, je zanimanje za politiko. Številne raziskave, ki so proučevale povezavo med zanimanjem za politiko in politično participacijo, so vedno znova odkrile, da je zanimanje za politiko pozitivno povezano s politično participacijo (Weinschenk et al. 2021, 1). V preteklosti so raziskave večkrat nakazovale, da gre za vzročno povezavo med zanimanjem za politiko in politično participacijo posameznika. V novejšem času pa raziskovalci prihajajo do ugotovitev, da je povezava med zanimanjem za politiko in politično participacijo pogosto le posledica dejavnikov, ki vplivajo tako na eno kot na drugo (na primer družinskih dejavnikov, kot so podedovane psihološke značilnosti in socializacija) (Weinschenk et al. 2021). V tem prispevku se ne bomo

tako iz priseljencev kot potomcev priseljencev in vseh drugih posameznikov, ki jih združujejo dejavnosti organizacije. Ker imajo tovrstne organizacije v Sloveniji praktično v vseh primerih status društva, jih v nadaljevanju prispevka pogosto imenujemo tudi priseljenjska društva. Z izrazom organizacije večinske družbe (ali večinske organizacije) pa označujemo vse preostale organizacije, ki so jih praviloma ustanovili pripadniki večinskega prebivalstva.

ukvarjali z vzroki za povezavo med omenjenima konceptoma, pač pa bomo izhajali iz predpostavke, da povezava med njima obstaja in je zato smiselno preveriti, ali obstajajo razlike v zanimanju za politiko med priseljenci in večinskimi prebivalstvom.

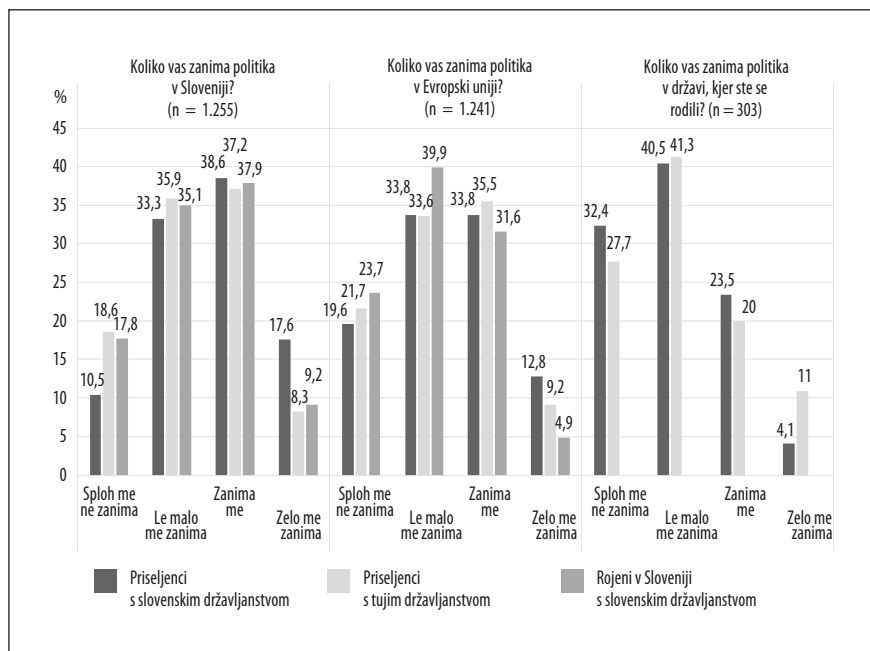
Podatki naše raziskave kažejo, da obstajajo razlike v zanimanju za politiko (tako znotraj Slovenije kot na področju EU) med anketiranci, rojenimi v Sloveniji,¹³ priseljenci s slovenskim državljanstvom in priseljenci s tujim državljanstvom. Kruskal-Wallisov test kaže, da so srednje vrednosti (mediana) spremenljivke zanimanje za politiko v Sloveniji statistično značilno različne med omenjenimi tremi skupinami anketiranih ($\chi^2(2) = 9.956$, $p = ,007$) in ravno tako so statistično značilno različne srednje vrednosti spremenljivke zanimanje za politiko v EU med omenjenimi tremi skupinami anketiranih ($\chi^2(2) = 9.164$, $p = ,010$). Nadaljnji post hoc test je razkril, da obstaja statistično značilna razlika v zanimanju za politiko v Sloveniji med priseljenci s slovenskim državljanstvom in priseljenci s tujim državljanstvom ($p = ,024$) ter priseljenci s slovenskim državljanstvom in rojenimi v Sloveniji s slovenskim državljanstvom ($p = ,007$). Glede zanimanja za politiko v EU pa se je pokazala statistično značilna razlika samo med priseljenci s slovenskim državljanstvom in rojenimi v Sloveniji s slovenskim državljanstvom ($p = ,025$). V obeh primerih (zanimanje za politiko znotraj Slovenije in zanimanje za politiko na področju EU) kažejo priseljenci s slovenskim državljanstvom največ zanimanja za politiko.

56,2 % priseljencev s slovenskim državljanstvom je navedlo, da jih politika v Sloveniji zanima oziroma zelo zanima. Med anketiranci, rojenimi v Sloveniji, je takih, ki jih politika v Sloveniji zanima oziroma zelo zanima, 47,1 %, med priseljenci s tujim državljanstvom pa je takih 45,5 %.

Anketirani priseljenci s slovenskim državljanstvom kažejo tudi nekoliko večje zanimanje za politiko v EU (46,6 % jih ta politika zelo zanima oziroma zanima) v primerjavi s priseljenci s tujim državljanstvom (med katerimi je 44,7 % takih, ki jih zelo zanima oziroma zanima politika v EU) ter zlasti v primerjavi z anketiranci, rojenimi v Sloveniji in s slovenskim državljanstvom (med katerimi jih 36,5 % politika v EU zelo zanima oziroma zanima). Priseljence smo tudi vprašali, ali jih zanima politika v državi njihovega rojstva. Pokazalo se je, da politika v državi rojstva zelo zanima oziroma zanima 27,1 % priseljencev s slovenskim državljanstvom in 31 % priseljencev s tujim državljanstvom. Videti je, da je med priseljenci zanimanje za politiko v državi rojstva manjše od zanimanja za politiko v Sloveniji ali EU.

13 Anketa je sicer zajela tudi nekaj anketirancev, ki so bili rojeni v Sloveniji, a nimajo slovenskega državljanstva. Te smo izločili iz nadaljnje analize, tako da v tem prispevku kategorija »rojeni v Sloveniji« zajema zgolj anketirance, rojene v Sloveniji, ki imajo slovensko državljanstvo.

Graf 5: Odgovori anketiranih na vprašanje, koliko jih zanima politika v Sloveniji, EU in v državi rojstva, glede na to, ali so priseljeni v Slovenijo ali so v Sloveniji rojeni, in glede na državljanstvo, 2022/2023

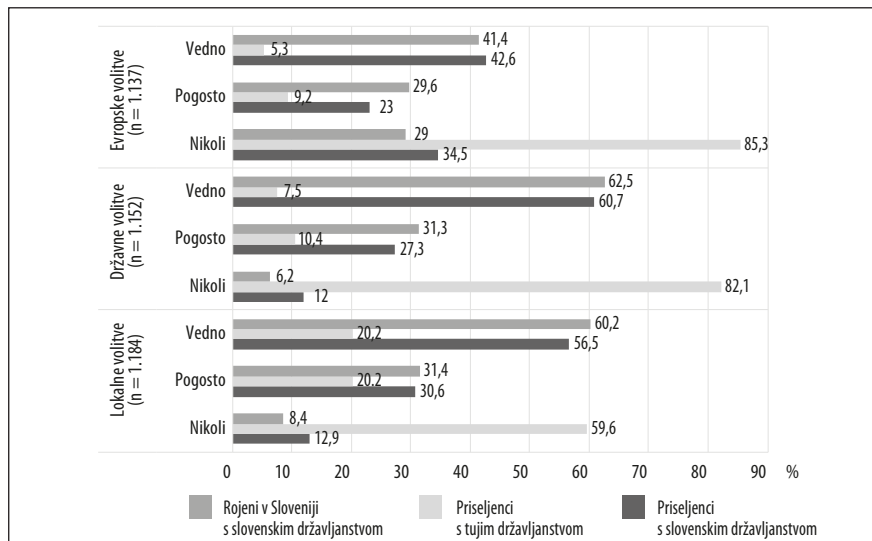

Vir: Medvešek et al. (2023).

Kako pa se zanimanje za politiko med našimi anketiranci preliva v njihove konkretne politične aktivnosti? Poglejmo najprej udeležbo na volitvah. Ta je še vedno ključni kazalnik politične participacije (Dalton 2004). Predstavlja neposreden način, s katerim lahko priseljenci uveljavljajo svoje politične in državljanske interese in jim hkrati omogoča vključenost v politični proces. So ključna metoda za izbiro predstavnikov in odločanje o političnih zadevah na širši ravni. V primerjavi z drugimi oblikami politične participacije, kot so protesti, peticije ali članstvo v političnih strankah, so volitve formalizirane, organizirane in sistematične. Vendar pa je možnost udeležbe na volitvah običajno odvisna od tega, ali ima priseljenec državljanstvo države priselitve oziroma tam vsaj prijavljeno stalno prebivališče.

Iz analize smo izključili anketirance, ki so navedli, da na zadnjih volitvah še niso imeli volilne pravice. S Kruskal-Wallisovim testom smo ugotavljali, ali obstaja razlika v pogostosti udeležbe (nikoli, pogosto in vedno) na lokalnih, državnih in evropskih volitvah med anketiranci, rojenimi v Sloveniji, priseljenici s slovenskim državljanstvom in priseljenici s tujim državljanstvom.

Graf 6: Odgovori anketiranih o pogostosti udeležbe na volitvah glede na to, ali so priseljeni v Slovenijo ali so v Sloveniji rojeni, in glede na državljanstvo, 2022/2023

Vir: Medvešek et al. (2023).

Pokazala se je statistično značilna razlika v udeležbi na lokalnih volitvah med omenjenimi tremi skupinami anketiranih ($\chi^2(2) = 115,473$, $p < ,001$). Opravljena post hoc analiza medsebojnih povezav kaže statistično značilno razliko med udeležbo na lokalnih volitvah priseljencev s tujim državljanstvom (povprečni rang: 288,08) in priseljencev s slovenskim državljanstvom (povprečni rang: 594,89) ($p < ,001$) ter statistično značilno razliko med udeležbo na lokalnih volitvah priseljencev s tujim državljanstvom (povprečni rang: 288,08) in anketirancev, rojenih v Sloveniji (povprečni rang: 626,06) ($p < ,001$).

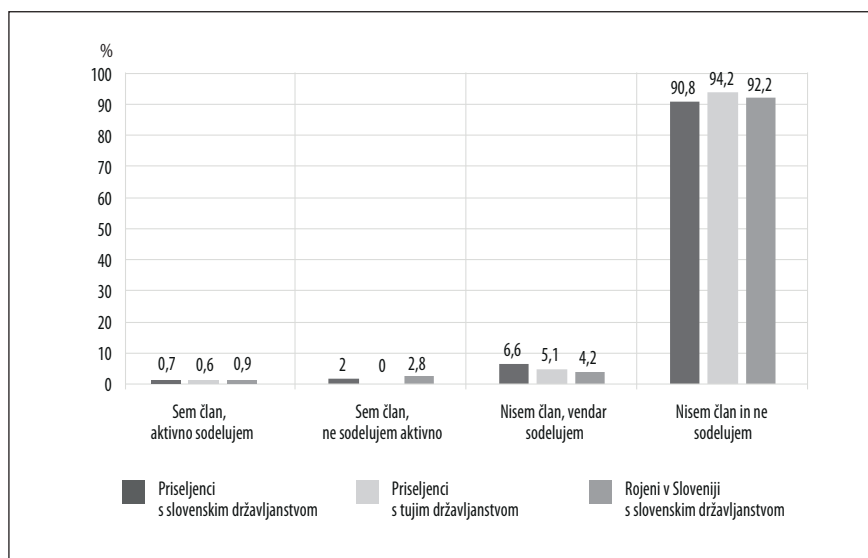
Podobno se je pokazala statistično značilna razlika v udeležbi na državnih volitvah med omenjenimi tremi skupinami anketiranih ($\chi^2(2) = 155,837$, $p < ,001$). Opravljena post hoc analiza medsebojnih povezav kaže statistično značilno razliko med udeležbo na državnih volitvah priseljencev s tujim državljanstvom¹⁴ (povprečni rang: 146,37) in priseljencev s slovenskim državljanstvom (povprečni rang: 583,38) ($p < ,001$) ter statistično značilno razliko med udeležbo na državnih volitvah priseljencev s tujim državljanstvom (povprečni rang: 146,37) in anketirancev, rojenih v Sloveniji (povprečni rang: 606,22) ($p < ,001$).

14 Pri omembi volitev na državni ravni je treba dodati, da je zaradi napačnega razumevanja enajst anketirancev brez slovenskega državljanstva nepravilno pritrdilno odgovorilo na vprašanje o tem, če so se udeležili volitev na državni ravni. Tuji državljani, živeči v Sloveniji, namreč nimajo volilne pravice za volitve na državni ravni.

Tudi pri udeležbi na evropskih volitvah se kaže statistično značilna razlika med omenjenimi tremi skupinami anketiranih ($\chi^2(2) = 81,535$ $p < ,001$). Opravljena post hoc analiza medsebojnih povezav kaže statistično značilno razliko med udeležbo priseljencev s tujim državljanstvom (povprečni rang: 260,97) in priseljencev s slovenskim državljanstvom (povprečni rang: 578,68) na evropskih volitvah ($p < ,001$) ter statistično značilno razliko med udeležbo priseljencev s tujim državljanstvom (povprečni rang: 260,97) in anketirancev, rojenih v Sloveniji (povprečni rang: 593,07), na evropskih volitvah ($p < ,001$). Podatki kažejo, da je na vseh treh ravneh volitev (lokalna, državna in evropska) volilno vedenje priseljencev s slovenskim državljanstvom in anketirancev, rojenih v Sloveniji, precej podobno oziroma med njimi ni statistično pomembnih razlik, medtem ko se priseljenci s tujim državljanstvom v veliko manjši meri udeležujejo volitev kot ostali.

Upoštevati velja, da je udeležba na volitvah samo ena od oblik politične participacije in kot taka ni celosten pokazatelj siceršnje aktivnosti priseljencev na političnem področju. Anketirance smo zato vprašali še o drugih oblikah politične participacije – tako manifestnih kot latentnih. Najprej nas je zanimalo, v kolikšnem obsegu se vključujejo v politične stranke priseljenci in v kolikšnem anketiranci, rojeni v Sloveniji.

Graf 7: Aktivnost anketiranih v političnih strankah glede na to, ali so priseljeni v Slovenijo ali so v Sloveniji rojeni, in glede na državljanstvo, 2022/2023, (n = 1.245)

Vir: Medvešek et al. (2023).

Pokazalo se je, da so anketiranci, rojeni v Sloveniji, s slovenskim državljanstvom v večjem deležu člani političnih strank kot priseljenci s slovenskim ali tujim državljanstvom. Priseljenc, ki ima državljanstvo tretje države, v skladu s 6. členom Zakona o političnih strankah niti ne more postati član politične stranke v Sloveniji, razen, če gre za t. i. častno članstvo, ki ga omogočajo nekatere politične stranke. Če pa primerjamo sodelovanje v političnih strankah (ne glede na članstvo), se pokaže, da v največjih deležih v aktivnostih političnih strank sodelujejo priseljenci s slovenskim državljanstvom (7,3 %), sledijo priseljenci s tujim državljanstvom (5,7 %) in šele nato anketiranci, rojeni v Sloveniji (5,1 %).

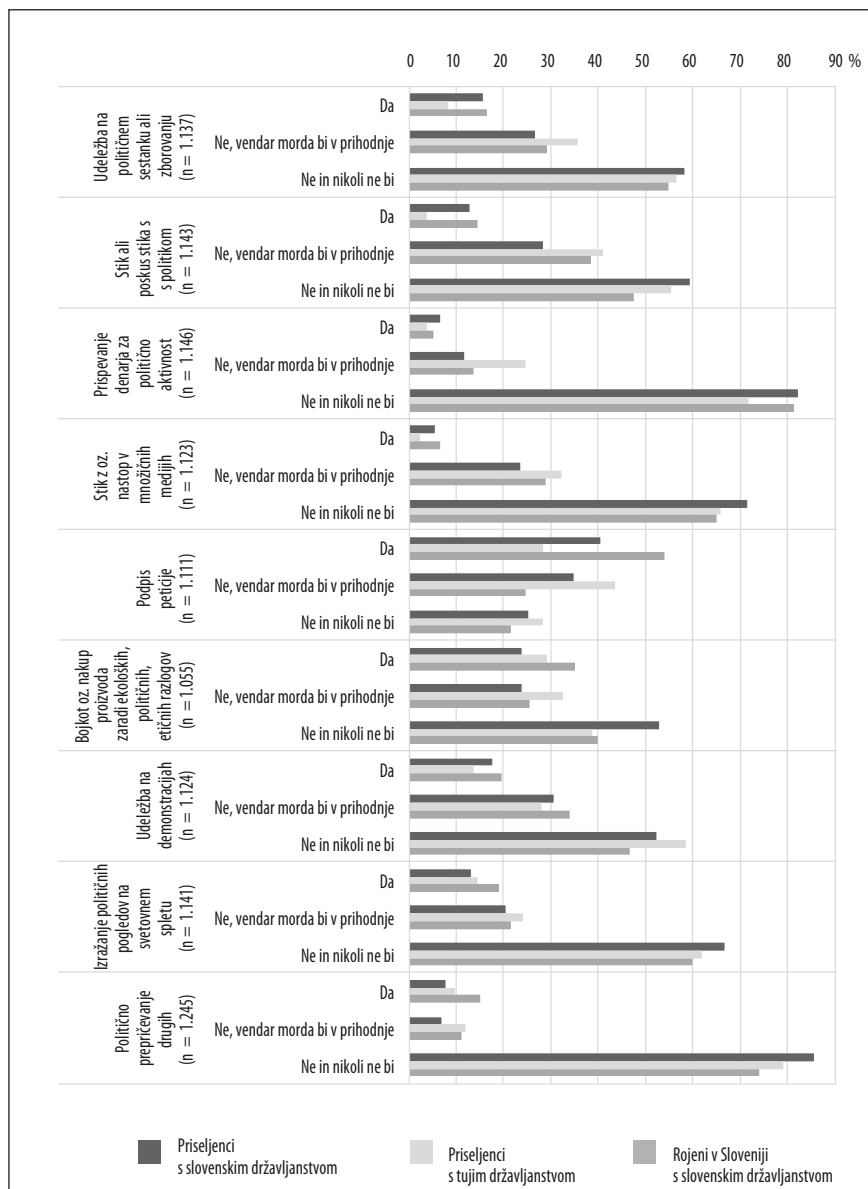
Poglejmo še druge oblike politične participacije. V raziskavi nas je zanimalo, ali se anketiranci udeležujejo političnih sestankov in zborovanj, ali stopajo v stik s politiki, prispevajo denar za politične aktivnosti, ali stopajo v stik z množičnimi mediji oziroma v njih nastopajo, da bi izrazili svoje poglede, podpisujejo peticije, bojkotirajo ali nakupujejo določene izdelke zaradi ekoloških, političnih ali etičnih razlogov, se udeležujejo demonstracij, izražajo svoje politične poglede na svetovnem spletu ali prepričujejo druge, kako naj volijo. Preverili smo povezavo med priseljenkim statusom anketirancev in njihovim sodelovanjem v omenjenih oblikah politične participacije.

Statistično pomembna povezava se je pokazala med spremenljivko, ki združuje status priseljenosti (priseljen v Slovenijo vs. rojen v Sloveniji) in državljanstvo osebe (slovensko vs. tuje) ter naslednjimi oblikami participacije: vzpostavljanje stika s politikom z namenom, da bi izrazili svoje poglede ($\chi^2(4) = 17,925, p = ,001$), prispevanje denarja za politično aktivnost ($\chi^2(4) = 12,765, p = ,012$), podpisovanje peticije ($\chi^2(4) = 35,974, p < ,001$), bojkot oziroma nakup določenih proizvodov zaradi ekoloških, političnih ali etičnih razlogov ($\chi^2(4) = 12,047, p = ,017$) in vplivanje na drugega, naj spremeni svoje politično mnenje/glasovanje ($\chi^2(4) = 11,243, p = ,024$). Vendar pa je moč povezave med spremenljivko, ki združuje status priseljenosti (priseljen v Slovenijo vs. rojen v Sloveniji) in državljanstvo osebe (slovensko vs. tuje), ter sodelovanjem v posameznih oblikah politične participacije zelo šibka (kontingenčni koeficient je manjši od 0,3).

Anketiranci, rojeni v Sloveniji, in priseljenci s slovenskim državljanstvom so v nekoliko večji meri vzpostavljali stik s politikom z namenom, da bi izrazili svoje mnenje, kot priseljenci s tujim državljanstvom. 40,9 % priseljencev s tujim državljanstvom pa je navedlo, da bi morda to naredili v prihodnje.

Anketiranci, rojeni v Sloveniji, in priseljenci s slovenskim državljanstvom so ravno tako v nekoliko večjem deležu prispevali denar za politične aktivnosti v primerjavi s priseljenci s tujim državljanstvom. Je pa kar 24,6 % priseljencev s tujim državljanstvom navedlo, da bi to morda storili v prihodnje.

Graf 8: Oblike politične participacije anketiranih glede na to, ali so priseljeni v Slovenijo ali so v Sloveniji rojeni, in glede na državljanstvo, 2022/2023

Vir: Medvešek et al. (2023).

Anketiranci, rojeni v Sloveniji, v precej večjih deležih kot ostali podpisujejo peticije. 43,5 % priseljencev s tujim državljanstvom pa dopušča možnost, da bi to morda storili v prihodnje. To je oblika politične participacije, pri kateri beležimo najmanjši delež odklonilnih odgovorov »ne in nikoli ne bi«.

Bojkota ali nakupa zaradi ekoloških, političnih ali etičnih razlogov ter političnega prepričevanja pa se v največjih deležih poslužujejo anketiranci, rojeni v Sloveniji, sledijo jim priseljenci s tujim državljanstvom, v najmanjših deležih pa to počno priseljenci s slovenskim državljanstvom.

Na splošno v okviru obravnavanih oblik politične participacije, podobno kot pri vključenosti v različne organizacije, beležimo največ podobnosti v delovanju med priseljenci s slovenskim državljanstvom in anketiranci, rojenimi v Sloveniji. V največjih deležih pa politično participirajo pripadniki večinskega prebivalstva, torej posamezniki, rojeni v Sloveniji.

7 Zaključek

Naša raziskava je potrdila domnevo, da so na splošno priseljenci v Sloveniji v primerjavi z večinskim prebivalstvom manj vključeni v različne civilnodružbene in politične aktivnosti. To je delno tudi posledica formalnopravne ureditve različnih oblik participacije. Priseljenci so (ne glede na državljanstvo) formalnopravno izenačeni z večinskim prebivalstvom glede pogojev za civilnodružbeno participacijo, drugače pa je na področju politične participacije. Tam gre, predvsem v primeru udeležbe na volitvah in članstva v političnih strankah, za temeljne razlike v možnostih participacije na osnovi državljanstva oziroma v določenih primerih na osnovi stalnega prebivališča. Tuji državljani so soočeni s številnimi omejitvami, ki pa postopoma izginjajo v odvisnosti od dolžine oziroma statusa prebivanja v Sloveniji (začasno ali stalno).

Pri ugotavljanju civilnodružbene aktivnosti prebivalstva smo razlikovali med formalno vključenostjo posameznika v različne civilnodružbene organizacije (v smislu članstva) in dejanskim sodelovanjem oziroma aktivnostjo posameznika v teh organizacijah (ne glede na članstvo). Raziskava je pokazala, da je med priseljenci delež tistih, ki niso člani nobene civilnodružbene organizacije, precej večji kot med anketiranci, rojenimi v Sloveniji. Delež tistih, ki so člani enega ali več tipov civilnodružbenih organizacij, pa je manjši v primerjavi z anketiranci, rojenimi v Sloveniji. Podobno se je pokazalo tudi pri analizi aktivnega sodelovanja anketiranih v civilnodružbenih organizacijah (ne glede na članstvo), čeprav so tu razlike med priseljenci in rojenimi v Sloveniji manjše. Priseljenci v nekoliko večjem deležu ne sodelujejo v nobeni civilnodružbeni organizaciji in v nekoliko manjših deležih sodelujejo v enem ali več tipih organizacij v primerjavi z večinskim prebivalstvom.

Pokazale so se tudi razlike med priseljenci in anketiranci, rojenimi v Sloveniji, glede tega, v katere civilnodružbene organizacije so včlanjeni oziroma v katerih sodelujejo. Anketiranci, rojeni v Sloveniji, so v primerjavi s priseljenci s slovenskim ali tujim državljanstvom v večjem deležu člani in aktivno sodelujejo v poklicnih ali profesionalnih združenjih, v športno-rekreacijskih

organizacijah in gasilskih društvih. Priseljenci s slovenskim državljanstvom so bolj aktivni kot ostali dve skupini na področju sindikalnih dejavnosti ter dejavnosti dobrodelnih in humanitarnih organizacij. Drugačna slika pa se je pokazala pri vključevanju omenjenih treh populacij v organizacije, povezane z verskim prepričanjem. Anketiranci, rojeni v Sloveniji, in priseljenci s slovenskim državljanstvom so v zelo podobnih deležih člani teh organizacij, priseljenci s tujim državljanstvom pa so v manjšem deležu člani, vendar v veliko večjem deležu sodelujejo v njih kot anketiranci, rojeni v Sloveniji, in priseljenci s slovenskim državljanstvom.

Na vprašanje, ali so priseljenci v Sloveniji manj aktivni na civilnodružbenem področju kot večinsko prebivalstvo, torej ne moremo podati enoznačnega odgovora. Kaj pa na področju politične participacije? Tudi tu se kažejo različna razmerja med aktivnostjo priseljencev in večinskega prebivalstva pri različnih oblikah politične participacije. Našo analizo politične participacije smo pričeli pri zanimanju za politiko. Zanimanje za politiko je lahko spodbuda za politično participacijo, saj ljudje, ki se zanimajo za politiko, običajno želijo aktivno sodelovati pri sprejemanju odločitev in vplivati na dogajanje v družbi. S tega vidika lahko zanimanje posameznikov za politiko pojmujeemo kot osnovo za politično participacijo. Na podlagi zbranih podatkov je videti, da kažejo priseljenci s slovenskim državljanstvom večje zanimanje za politiko v Sloveniji in tudi v EU kot anketiranci, rojeni v Sloveniji, in priseljenci s tujim državljanstvom, pri čemer so te razlike statistično značilne. Iz odgovorov anketiranih se še kaže, da je med priseljenci zanimanje za politiko v državi njihovega rojstva manjše kot zanimanje za politiko v Sloveniji ali EU.

Nato smo analizirali udeležbo na volitvah, ki je eden od ključnih kazalnikov politične participacije. Pravica do volitev je povezana z državljanstvom oziroma stalnim prebivališčem posameznika in je zato številni priseljenci nimajo. To že v izhodišču zmanjšuje potencialni delež udeležencev volitev med priseljenci v primerjavi z večinskim prebivalstvom. Vseeno pa tudi med tistimi priseljenci, ki imajo volilno pravico, udeležba na volitvah zaostaja za udeležbo večinskega prebivalstva. Naša raziskava je pokazala, da se prebivalci, rojeni v Sloveniji, volitev udeležujejo pogosteje kot priseljenci. To velja tako za volitve na lokalni in državni ravni kot za volitve na ravni EU.

Poleg udeležbe na volitvah so relevantne tudi druge oblike politične participacije. Med njimi na primer članstvo in sodelovanje v političnih strankah. Pričakovano so anketiranci, rojeni v Sloveniji, v večjem deležu včlanjeni v politične stranke kot priseljenci. Presenetljivo pa primerjava sodelovanja v političnih strankah (ne glede na članstvo) pokaže, da v največjih deležih sodelujejo v aktivnostih političnih strank priseljenci s slovenskim državljanstvom, sledijo priseljenci s tujim državljanstvom, v najmanjšem deležu pa anketiranci, rojeni v Sloveniji.

Na drugih področjih politične participacije je večinsko prebivalstvo večinoma bolj aktivno od priseljencev. Med devetimi oblikami politične participacije, ki smo jih obravnavali v naši raziskavi, se je skoraj v vseh primerih pokazalo, da anketiranci, rojeni v Sloveniji, participirajo v večjih deležih kot priseljenci, čeprav imajo na tem področju priseljenci (tudi tisti brez slovenskega državljanstva) enake pravice kot večinsko prebivalstvo. V petih od teh primerov – tj. pri vzpostavljanju stika s politiki, doniranju denarja za politično aktivnost, bojkotu proizvodov, podpisu peticij ter političnem prepričevanju drugih – so bile zaznane razlike med priseljenci in večinskim prebivalstvom statistično značilne, pri ostalih pa ne. Priseljenci s tujim državljanstvom pa so pri vseh navedenih oblikah politične participacije, razen pri udeležbi na demonstracijah in političnem prepričevanju drugih, v večjih deležih izrazili pripravljenost za politično aktivnost v prihodnje.

V prispevku smo preverjali tudi, ali priseljenci v večjem deležu participirajo v priseljenjskih organizacijah ali v organizacijah večinske družbe. Raziskava je pokazala, da je okoli 14 % priseljencev včlanjenih oziroma sodeluje v aktivnostih priseljenjskih društev. Priseljenci v manjših deležih kot v priseljenjskih organizacijah participirajo v treh tipih večinskih organizacij (v poklicnih ali profesionalnih organizacijah, gasilskih društvih in drugih organizacijah), medtem ko v ostalih tipih večinskih organizacij participirajo v večjih deležih kot v priseljenjskih organizacijah. Pri tem je zanimiv podatek, da dobri dve tretjini anketiranih priseljencev sploh ni seznanjenih z delovanjem društev, ki jih organizirajo priseljenjske skupine. To lahko po eni strani kaže na nezainteresiranost priseljencev za organizirano (društveno) povezovanje s pripadniki svoje narodne/etnične skupine, po drugi strani pa je ta podatek lahko signal priseljenjskim društvom, da bi z večjo promocijo svojih dejavnosti morda lahko razširili krog svojih članov, sodelavcev ali vsaj obiskovalcev prireditev, ki jih društva organizirajo.

Glede na predstavljene podatke o aktivnosti priseljencev in večinskega prebivalstva v različnih oblikah civilnodružbene in politične participacije lahko sklenemo, da na splošno največ participirajo prebivalci, rojeni v Sloveniji, sledijo jim priseljenci z državljanstvom Slovenije, priseljenci brez slovenskega državljanstva pa v tem pogledu precej zaostajajo. Znotraj populacije priseljencev se torej kaže velik vpliv slovenskega državljanstva, kar ni presenetljivo, saj državljanstvo odpira več možnosti za participacijo po formalni plati, verjetno pa je takšno stanje tudi posledica boljše integracije priseljencev s slovenskim državljanstvom v širšo družbo (zaradi daljšega obdobja prebivanja v Sloveniji) v primerjavi s priseljenci s tujim državljanstvom. Pri tem je treba dodati, da povezava med integracijo in civilnodružbeno oziroma politično participacijo ni enosmerna. Po eni strani priseljenci, ki so bolje integrirani v večinsko družbo, več participirajo, po drugi strani pa participacija v civilnodružbenih in političnih aktivnostih omogoča njihovo hitrejšo integracijo.

Literatura in viri

- Aleksynska, M., 2008. Quantitative Assessment of Immigrants' Civic Activities – Exploring the European Social Survey. V D. Vogel (ur.) *Highly Active Immigrants: A Resource for European Civil Societies*. Peter Lang, Frankfurt am Main, 59–74.
- Barnes, S. H., Kaase, M., Allerback, K. R., Farah, B., Heunks, F., Inglehart, R., Jennings, M. K., Klingemann, H. D., Marsh, A. & Rosenmayr, L., 1979. *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*. Sage, London & Beverly Hills.
- Barrett, M. & Zani, B., 2015. Political and Civic Engagement. Theoretical Understandings, Evidence and Policies. V M. Barrett & B. Zani (ur.) *Political and Civic Engagement: Multidisciplinary Perspectives*. Routledge, London & New York, 3–25.
- Bloemraad, I., 2006. *Becoming a Citizen: Incorporating Immigrants and Refugees in the United States and Canada*. University of California Press, Berkeley.
- Brady, H., 1999. Political Participation. V J. P. Robinson, P. R. Shaver & L. S. Wrightsman (ur.) *Measures of Political Attitudes*. Academic Press, San Diego, 737–801.
- Council of the European Union, 2004. *Press release, 2618th Council Meeting, Justice and Home Affairs Brussels*, 19. November 2004, 14615/04 (Presse 321), https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_04_321 (dostop 23. 7. 2023).
- Cyrus, N., 2008. Where Does It Start, Why Does It Change? Trajectory Patterns of Immigrants Active in Mainstream Political Parties. V D. Vogel (ur.) *Highly Active Immigrants: A Resource for European Civil Societies*. Peter Lang, Frankfurt am Main, 130–144.
- Dalton, R. J., 2004. *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford University Press, Oxford.
- Dalton, R. J. & van Sickle, A., 2005. *The Resource, Structural and Cultural Bases of Protest*. Center for the Study of Democracy, Irvine, <https://escholarship.org/uc/item/3jx2b911> (dostop 23. 7. 2023).
- Deklaracija Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (DePNNS). Uradni list RS 7 (2011).
- Van Deth, J. W., 2014. A Conceptual Map of Political Participation. *Acta Politica* 49 (3), 349–367.
- Van Deth, J. W., 2021. What Is Political Participation? V *Oxford Research Encyclopedia. Politics*. Oxford University Press, Oxford, <https://oxfordre.com/politics/display/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-68> (dostop 23. 7. 2023).
- Direktiva Sveta 93/109/ES z dne 6. decembra 1993 o podrobni ureditvi uresničevanja aktivne in pasivne volilne pravice na volitvah v Evropski parlament za državljane Unije, ki prebivajo v državi članici, niso pa njeni državljani. Uradni list Evropske Unije L 329 (1993), 30. 12. 1993, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:31993L0109> (dostop 23. 7. 2023).
- Ekman, J. & Amnå, E., 2012. Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology. *Human Affairs* 22, 283–300.
- Eržen, B., 2021a. Z lokalnih volitev bi izločili tujce iz tretjih držav. *Delo*, 7. julij 2021, <https://www.delo.si/novice/slovenija/z-lokalnih-volitev-bi-izlocili-tujce-iz-tretjih-drzav/> (dostop 15. 6. 2023).

- Eržen, B., 2021b. Koalicija molči, opozicija o uresničevanju agende SDS. *Delo*, 12. julij 2021, <https://www.delo.si/novice/slovenija/koalicija-molci-opozicija-o-uresnicev-anju-agende-sds/> (dostop 24. 6. 2023).
- Eržen, B., 2021c. Koalicija spet o omejevanju volilne pravice tujcem. *Delo*, 16. november 2021, <https://www.delo.si/novice/slovenija/koalicija-spet-o-omejevanju-volilne-pravice-tujcem/> (dostop 16. 6. 2023).
- European Migration Network, 2020. *Annual Report on Migration and Asylum 2019*. European Migration Network, https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-01/00_eu_arm2020_synthesis_report_en.pdf (dostop 23. 7. 2023).
- European Migration Network, 2022. *Annual Report on Migration and Asylum 2021, 2022*. European Migration Network, https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-07/EMN_Annual-report_Migration_report_final.pdf (dostop 23. 7. 2023).
- Eurostat, 2023a. *Population on 1 January by Age, Sex and Group of Country of Birth* (MIGR_POP4CTB), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_POP4CTB/default/table?lang=en (dostop 15. 4. 2023).
- Eurostat, 2023b. *Population by Educational Attainment Level, Sex, Age and Country of Birth* (%) (EDAT_LFS_99129), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDAT_LFS_9912/default/table?lang=en (dostop 15. 4. 2023).
- Evropska komisija, 2020. *Sporočilo komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij: akcijski načrt za integracijo in vključevanje za obdobje 2021–2027*. Evropska komisija, Bruselj, 24. 11. 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0758&from=SV> (dostop 15. 4. 2022).
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin* (spremenjena s Protokoli št. 11, 14 in 15, dopolnjena s Protokoli št. 1, 4, 6, 7, 12, 13 in 16). Evropsko sodišče za človekove pravice, Svet Evrope, Strasbourg, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_SLV (dostop 23. 7. 2023).
- Fennema, M. & Tillie, J., 1999. Political Participation and Political Trust in Amsterdam: Civic Communities and Ethnic Networks. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25 (4), 703–726.
- Font, J. & Méndes, M. (ur), 2013. *Surveying Ethnic Minorities and Immigrant Populations: Methodological Challenges and Research Strategies*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Giugni, M. & Grasso, M., 2020. Trust, Identity, Skills, or Recruitment? Assessing Four Explanations of the Relationship between Associational Involvement and the Political Participation of Migrants. *International Migration Review* 54 (2), 585–610.
- Grasso, M. T., 2014. Age-Period-Cohort Analysis in a Comparative Context: Political Generations and Political Participation Repertoires. *Electoral Studies* 33, 63–76.
- Grasso, M. T., 2016. *Generations, Political Participation and Social Change in Western Europe*. Routledge, London.
- Van Heelsum, A., 2002. The Relationship Between Political Participation and Civic Community of Migrations in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration*, 3, 179–200.
- International IDEA (Institute for Democracy and Electoral Assistance), 2004. *Voter Turnout in Western Europe since 1945: A Regional Report*. International IDEA, Stockholm.

- Jardim, C. & Silva, S. M., 2018. Young People Engaging in Volunteering: Questioning a Generational Trend in an Individualized Society. *Societies* 8 (1), 1–11.
- Kejžar, B., 2009. Različne oblike politične participacije imigrantov v članicah Evropske unije. *Razprave in gradivo, revija za narodnostna vprašanja* 59, 116–150.
- Komac, M., 2009. Percepcije slovenske integracijske politike, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov, Ljubljana., https://doi.org/10.17898/ADP_PSIP03_V1 (dostop 4. 5. 2023).
- Konvencija o udeležbi tujcev v javnem življenju na lokalni ravni*. Svet Evrope, Strasbourg, 52 http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publicacije/konvencije/144/ (dostop 12. 5. 2023).
- Koopmans, R., Statham, P., Giugni, M. & Passy, F., 2005. *Contested Citizenship*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Leighley, J., 2001. *Strength in Numbers? The Political Mobilisation of Racial and Ethnic Minorities*. Princeton University Press, New Jersey.
- Li, R. & Jones, B. M., 2020. Why Do Immigrants Participate in Politics Less Than Native-Born Citizens? A Formative Years Explanation. *Journal of Race, Ethnicity, and Politics* 5 (1), 62–91.
- Listina Evropske unije o temeljnih pravicah*. Uradni list Evropske unije C 326/391 (2012), 26. 10. 2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=celex:12012P/TXT> (dostop 3. 5. 2023).
- Martiniello, M., 2006. Political Participation, Mobilisation and Representation of Immigrants and Their Offspring in Europe. V R. Bauböck (ur.), *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 83–105.
- Mazières, A. & Roth, C., 2018. Large-Scale Diversity Estimation through Surname Origin Inference. *Bulletin de Méthodologie Sociologique/Bulletin of Sociological Methodology*, 139 (1), 59–73.
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah*. Varuh človekovih pravic, https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/PRAVNE_PODLAGE/Mednarodne_konvencije_-_OZN/Mednarodni_pakt_o_drzavljanskih_in_politichnih_pravicah/Mednarodnipakt_drzavljanskih_politichnih_pravicah.pdf (dostop 23. 7. 2023).
- Medved, F., 2007. Politična udeležba in stališča o političnem predstavištvu »novih etničnih manjšin/narodnih skupnosti«. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 391–422.
- Medvešek, M., 2007. Percepcije priseljencev in potomcev priseljencev o kulturni razsežnosti integracijskega procesa. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 334–372.
- Medvešek, M., Bešter, R. & Pirc, J., 2022a. *Kazalniki integracije priseljencev in potomcev priseljencev v Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, <http://www.inv.si/DocDir/projekti/Izzivi%20integracije/Kazalniki%20integracije%20priseljencev%20in%20potomcev%20priseljencev%20v%20Sloveniji.pdf> (dostop 11. 5. 2023).

- Medvešek, M., Bešter, R. & Pirc, J., 2022b. *Mnenja večinskega prebivalstva Slovenije o priseljevanju, priseljencih in integraciji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Medvešek, M., Bešter, R., Pirc, J., Todić, A., Hafner-Fink, M., Novak, M. & Zavratnik, S., 2022. *Integracija priseljencev skozi civilnodružbeno in politično participacijo: vprašalnik*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Medvešek, M., Bešter, R., Pirc, J., Todić, A., Hafner-Fink, M., Novak, M. & Zavratnik, S., 2023. *Integracija priseljencev skozi civilnodružbeno in politično participacijo: zbirnik ankete 1*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve, 2014. *Letno poročilo Sveta za vključevanje tujcev za leto 2013*, 14. 2. 2014, Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve, 2016. *Letno poročilo Sveta za vključevanje tujcev za leto 2015*, 8. 3. 2016, Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve, 2018. *Letno poročilo Sveta za vključevanje tujcev za leto 2017*, 5. 3. 2018, Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve, 2019. *Letno poročilo Sveta za vključevanje tujcev za leto 2018*, 11. 3. 2019, Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- Morales, L. & Giugni, M. (ur.), 2011. *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe*. Palgrave Macmillan, London.
- Norris, P., 2002. Democratic Phoenix. Agencies, Repertoires, & Targets of Political Activism. Predstavitev na letnem srečanju American Political Science Association, Boston, 29. avgust – 1. september 2002 (panel 14–8 Political Activism, Participation, and Identification).
- OECD/EU, 2018. *Settling In 2018: Indicators of Immigrant Integration*. OECD Publishing, Pariz; Evropska unija, Bruselj.
- Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2015. *Participation and Policy Involvement [Participation and Policy Involvement of Third Country Nationals in Public Life of 9 Central and Eastern EU Member States]*. Organizace pro pomoc uprchlíkům, Praga.
- Pachi, D. & Barrett, M., 2014. Civic and Political Engagement Among Ethnic Minority and Immigrant Youth. V R. Dimitrova, M. Bender & F. van de Vijver (ur.) *Global Perspectives on Well-Being in Immigrant Families*. Springer, New York.
- Pogodba o Evropski uniji*. Uradni list Evropske Unije C 191 (1992), 29. 7. 1992, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT> (dostop 19. 5. 2023).
- Portal GOV.SI, Referendum [Referendum, ljudska iniciativa in evropska državljanska pobuda], <https://www.gov.si/teme/referendum-ljudska-iniciativa-in-evropska-drzavljsanska-pobuda/> (dostop 10. 7. 2023).
- Portal GOV.SI, Svet Vlade [Svet Vlade Republike Slovenije za vprašanja narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji], <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/svet-vlade-republike-slovenije-za-vprasanja-narodnih-skupnosti-pripadnikov-narodov-nekdanje-sfrj-v-republiki-sloveniji/> (dostop 12. 5. 2023).
- Portal GOV.SI, Svet za vključevanje tujcev, <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/svet-za-vkljucjevanje-tujcev/> (dostop 12. 5. 2023).
- Portes, A. & Rumbaut, R., 1990. *Immigrant America: A Portrait*. University of California Press, Berkeley.

- Prandner D. & Weichbold M., 2019. Building a Sampling Frame for Migrant Populations via an Onomastic Approach – Lesson learned from the Austrian Immigrant Survey 2016. *Survey Methods: Insights from the Field*, <https://surveyinsights.org/?p=10641> (dostop 26. 4. 2023).
- Putnam, R. D., 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, New York.
- Rakar, T., Deželan, T., Vrbica, S. Š., Kolarič, Z., Črnak Meglič, A. & Nagode, M., 2011. *Civilna družba v Sloveniji*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Reichel, D. & Morales, L., 2017. Surveying Immigrants Without Sampling Frames – Evaluating the Success of Alternative Field Methods. *Comparative Migration Studies* 5 (1), 1–22.
- Sardinha, J., 2009. Immigrant Associations, Integration and Identity: Angolan, Brazilian and Eastern European communities in Portugal. (IMISCOE Dissertations). Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Schrover, M. & Vermeulen, F., 2005. Immigrant Organisations. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 31 (5), 823–832.
- Splošna deklaracija človekovih pravic [Sklep o objavi besedila Splošne deklaracije človekovih pravic]*. Uradni list RS 24 (2018).
- Strömlblad, P. & Adam, P., 2010. Political Integration through Ethnic or Nonethnic Voluntary Associations? *Political Research Quarterly* 63, 721–730.
- Teorell, J., Torcal, M. & Montero, J. R., 2007. Political Participation: Mapping the Terrain. V J. W. van Deth, J. R. Montero & A. Westholm (ur.) *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*. Routledge, London & New York, 334–357.
- Uslaner, E. M. & Conley, R. S., 2003. Civic Engagement and Particularized Trust: The Ties That Bind People to Their Ethnic Communities. *American Politics Research* 31 (4), 331–360.
- Uredba o integraciji tujcev*. Uradni list RS 65 (2008), 86 (2010), NPB1, 50 (2011) – ZTuj-2 in 70 (2012).
- Ustava Republike Slovenije* (neuradno prečiščeno besedilo št. 11). Uradni list RS 33 (1991), I, 42 (1997) – UZS68, 66 (2000) – UZ80, 24 (2003) – UZ3a, 47, 68, 69 (2004) – UZ14, 69 (2004) – UZ43, 69 (2004) – UZ50, 68 (2006) – UZ121,140,143, 47 (2013) – UZ148, 47 (2013) – UZ90,97,99 in 75 (2016) – UZ70a in 92 (2021) – UZ62a.
- Verba, S., Nie, N. H. & Kim, J., 1978. *Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Verba, S., Schlozman, K. L. & Brady, H., 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Harvard University Press, Cambridge.
- Vertovec, S., 1999. Minority Associations, Networks and Public Policies: Re-assessing Relationships. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25 (1), 21–42.
- Vlada Republike Slovenije, 2019. Vlada sprejela spremembo sklepa o imenovanju Sveta za vključevanje tujcev. *Sporočilo za javnost, 27. redna seja Vlade Republike Slovenije, 11. april 2019*. Vlada Republike Slovenije, http://vlada.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/dokumenti/si/Sporocila_za_javnost/2019/04/sevl27.pdf (dostop 16. 11. 2020).

- Vogel, D., 2008a. Highly Active Immigrants in the Civil Society – An Introduction. V D. Vogel (ur.) *Highly Active Immigrants: A Resource for European Civil Societies*. Peter Lang, Frankfurt am Main, 15–31.
- Vogel, D. (ur.), 2008b. *Highly Active Immigrants: A Resource for European Civil Societies*. Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Vogel, D. & Triandafyllidou A., 2005. *Civic Activation of Immigrants – An Introduction to Conceptual and Theoretical Issues*. (POLITIS Working Paper No. 1.) University of Oldenburg, Oldenburg.
- Weinschenk, A. C., Dawes. C. T., Oskarsson, S., Klemmensen, R. & Nørgaard, A. S., 2021. The Relationship between Political Attitudes and Political Participation: Evidence from Monozygotic Twins in the United States, Sweden, Germany, and Denmark. *Electoral Studies* 69, Article 102269, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261379420301475> (dostop 23. 7. 2023).
- Zakon o društvih (ZDru-1)* (neuradno prečiščeno besedilo št. 4). Uradni list RS 64 (2011) – uradno prečiščeno besedilo in 21 (2018) – ZNOrg.
- Zakon o državni statistiki (ZDSta)*. Uradni list RS 45 (1995) in 9 (2001).
- Zakon o državnem svetu (ZDSve)* (neuradno prečiščeno besedilo št. 7). Uradni list RS 100 (2005), – uradno prečiščeno besedilo, 95 (2009) – odl. US in 21 (2013) – ZFDO-F, 81/2018 – odl. US in 16 (2023).
- Zakon o evidenci volilne pravice (ZEVP-2)*. Uradni list RS 98 (2013).
- Zakon o lokalni samoupravi (ZLS)* (neuradno prečiščeno besedilo št. 32). Uradni list RS 94 (2007) – uradno prečiščeno besedilo, 76 (2008), 79 (2009), 51 (2010), 40 (2012) – ZUJF, 14 (2015) – ZUUJFO, 11 (2018) – ZSPDSLS-1, 30 (2018), 61 (2020) – ZIUZEOP-A in 80 (2020) – ZIUOOPE.
- Zakon o lokalnih volitvah (ZLV)*. Uradni list RS 94 (2007) – uradno prečiščeno besedilo, 45 (2008), 83 (2012), 68 (2017) in 93 (2020) – odl. US.
- Zakon o političnih strankah (ZPoS)* (neuradno prečiščeno besedilo št. 10). Uradni list RS 100 (2005) – uradno prečiščeno besedilo, 103 (2007), 99 (2013) in 46 (2014).
- Zakon o referendumu in ljudski iniciativi (ZRLI)* (neuradno prečiščeno besedilo št. 13). Uradni list RS 26 (2007) – uradno prečiščeno besedilo, 6 (2018) – odl. US in 52 (2020).
- Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament (ZVPEP)* (neuradno prečiščeno besedilo št. 6). Uradni list RS 40 (2004) – uradno prečiščeno besedilo, 41 (2007) – ZVRK, 109 (2009), 9 (2014) in 59 (2017).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament (ZVPEP-B)*. Uradni list RS 109 (2009).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament (ZVPEP-C)*. Uradni list RS 9 (2014).
- Zakon o volitvah predsednika republike (ZVPR)* (neuradno prečiščeno besedilo št. 1). Uradni list RS 39 (1992) in 73 (2003) – odl. US.
- Zakon o volitvah v državni zbor (ZVDZ)*. Uradni list RS 109 (2006) – uradno prečiščeno besedilo, 54 (2007) – odl. US, 23 (2017) in 29 (2021).
- Zakon o zavodih (ZZ)*. Uradni list RS 12 (1991), 8 (1996), 36 (2000) – ZPDZC in 127 (2006) – ZJZP.

Civic and Political Participation of Immigrants in Slovenia

Abstract

The integration of immigrants into the host country is a multifaceted, multidirectional, and multidimensional process, encompassing various aspects of social life. One such aspect is civic and political participation. Through engagement in civic and political activities, immigrants can articulate their collective interests, politically and culturally socialise, and enhance their social and human capital. These aspects play a pivotal role in the overall integration process, underscoring the importance of understanding the situation of immigrant populations in these domains for the development of effective integration policies. The paper aims to assess the extent and nature of immigrants' involvement in civic and political activities in Slovenia, and explore whether the forms of civic and political participation differ between immigrants and the majority population. The paper begins by defining the concepts of civic and political participation, followed by a comprehensive review of existing research on immigrants' engagement in these realms. A dedicated section examines the legal framework governing civic and political participation of immigrants in Slovenia.

The central part of the paper presents the findings of a survey conducted among immigrants and the majority population in Slovenia. The results support the hypothesis that, in general, immigrants in Slovenia are less engaged in various civic and political activities compared to the majority population. However, differences emerge between immigrants holding Slovene citizenship and those without it. Immigrants with Slovene citizenship often exhibit participatory behaviour more akin to the majority population than to immigrants with foreign citizenship.

Keywords: civic participation, political participation, immigrants, integration, Slovenia